

Bouwhistorische verkenning

Boerderij 'Hoogstede'

Van Klaverweijdeweg 21, Hoogmade

Versie: 24 november 2022

CHOUFOUR
bureau voor architectuur
en bouwhistorie

Colofon

Copyright ©:

Teksten, vormgeving en illustraties:

Foto's:

Bilthoven, 2022

Choufour - Bureau voor architectuur en bouwhistorie

ir. W.I.L.Choufour (tenzij anders vermeld)

Op dit document berusten auteursrechten. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, geluidsband, elektronisch of op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de auteur.

Archiefmateriaal en afbeeldingen van derden zijn uitsluitend bedoeld ter ondersteuning van het onderzoek. Auteurs en bronvermeldingen worden hierbij zo goed mogelijk vermeld. Mochten er onbedoeld auteursrechten zijn geschonden dan verzoeken wij u contact op te nemen met Choufour – Bureau voor architectuur en bouwhistorie.

Afbeelding voorblad: Luchtfoto boerderijcomplex. Bron: ter beschikking gesteld door opdrachtgever

Bouwhistorische verkenning
Boerderij 'Hoogstede'
Van Klaverweijdeweg 21, Hoogmade

Opdrachtgever:

Klaverweide VOF
dhr. C. Gobbel
Zeeburgerpad 94
1019 AD, Amsterdam

Opdrachtnemer:

Choufour, bureau voor architectuur en bouwhistorie
Planetenbaan 138, 3721 LD Bilthoven
info@choufour-bouwhistorie.nl

Auteur(s):

ir. W.I.L. Choufour

Datum veldwerk / rapportage:

20 oktober 2022 / 13 november 2022

Versie:

24 november 2022

CHOUFOUR

bureau voor architectuur
en bouwhistorie

Inhoudsopgave

1. Inleiding	6
2. Objectgegevens	6
3. Ruimtelijke ontstaansgeschiedenis	7
4. Bouw- en gebruiksgeschiedenis	8
5. Bouwhistorische beschrijving & analyse	16
6. Waardestelling	47
7. Conclusie(s) en aanbevelingen	51
8. Verantwoording	52

**Bijlage: Bouwfaseringstekeningen &
Waardestellingsrepresentatie-
tekeningen**

**Bijlage: Redengevende beschrijving
rijksmonument**

1. Inleiding

De boerderij met zomerhuis genaamd 'Hoogstede' aan de Van Klaverweijdeweg 21 in Hoogmade is een Rijksmonument. De eigenaren ontwikkelen op dit moment plannen voor de herontwikkeling van het gehele perceel. Waarbij de rijksmonumentale boerderij met aangebouwd zomerhuis worden herbestemd tot meerdere woningen.

Om plannen te kunnen vormen en te kunnen toetsen is kennis van de bouwgeschiedenis en een beknopte inventarisatie van de kenmerkende bouwdelen van het boerderijcomplex noodzakelijk. Dat is dan ook het doel van deze rapportage. Het onderliggende onderzoek heeft de diepgang van een bouwhistorische verkenning. Dat betekent dat exterieur en interieur verkennend zijn onderzocht. Er heeft geen destructief onderzoek plaats gevonden.

Om een goed beeld te kunnen krijgen van de bouwgeschiedenis van het pand is, naast de informatie die van de opdrachtgever is verkregen, een veldverkenning en een beperkt archiefonderzoek (o.a. via de website van het archief Erfgoed Leiden en Omstreken) uitgevoerd.

In het gemeentearchief zijn geheel geen bouwtekeningen van het hoofdgebouw of bijgebouwen aangetroffen. Wel waren enige correspondentie en enkele bouwvergunningen aanwezig behorende bij (de legalisatie) van de (ver)bouw van enkele bijgebouwen.

Dankbaar gebruik is gemaakt van het door de opdrachtgever beschikbaar gestelde beeldmateriaal en de inmetingsttekeningen van de huidige situatie.

Op grond van de zichtbare bouwdelen die tijdens het veldwerk zijn geïnventariseerd in combinatie met de gegevens uit het archiefonderzoek en literatuurstudie, zijn de verschillende bouwfasen en verbouwingen van het pand in zoverre dat mogelijk was chronologisch geordend en geanalyseerd. Op basis van deze analyse is een waardering van het gebouw en relevante gebouwonderdelen opgesteld.

2. Objectgegevens

Adres	Van Klaverweijdeweg 21
Gemeente	Gemeente Kaag en Braassem (tot 1885 gem. Hoogmade, tot 1885 gem. Woubrugge)
Provincie	Zuid Holland
Status	Rijksmonument
Ingeschreven/ aangewezen	21 april 2000
Complexnummer	-
Monumentnummer	509924
Monumentnaam	'Hoogstede'
Kadastraal nummer	Woubrugge, Sectie D perceel 596
Oorspronkelijk functie	Boerderijcomplex
Datering	1887
Architect	Onbekend, vermoedelijk gebouwd door L. van der Lans

3. Ruimtelijke ontstaansgeschiedenis

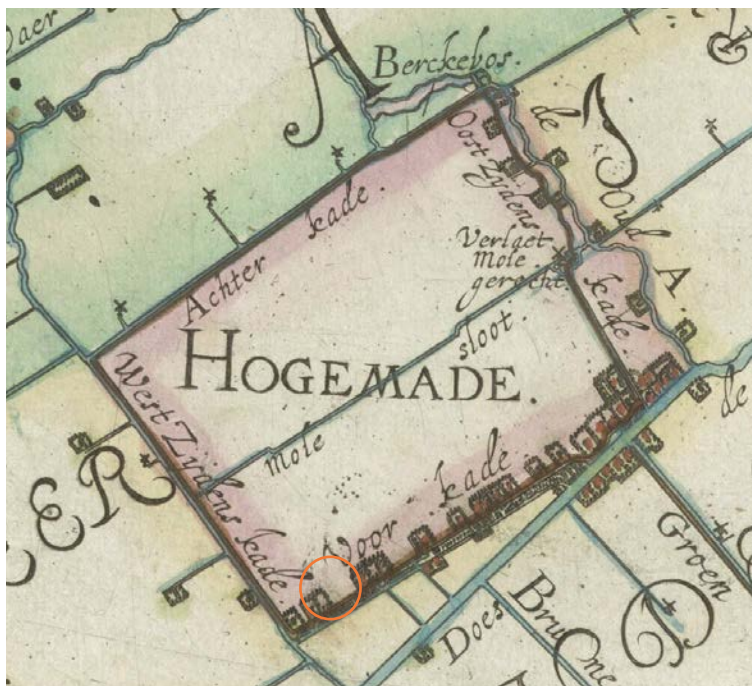
De Heerlijkheid Hoogmade

Hoogmade is een dorp in de Zuid-Hollandse gemeente Kaag en Braassem en ligt ten oosten van Leiden en ten noord-westen van Alphen aan den Rijn. Hoogmade ligt aan het riviertje de Does. Ten oosten van Hoogmade ligt de Wijde Aa. Het dorp is ontstaan langs een middeleeuwse ontginningsdijk van de Hoogmadesche polder.

Hoogmade wordt in de dertiende eeuw (1252) voor het eerst genoemd in schriftelijke bronnen als het wordt geschonken aan Dirk van Poelgeest als 'heerlijkheid'. Tot 1692 blijft de polder in bezit van nazaten van Dirk van Poelgeest (een adellijk geslacht dat veel landelijk grondbezit had in het Rijnland gebied). In 1692 wordt de heerlijkheid Hoogmade gekocht door de in Leidse katholieke koopman Cornelis Sprongh (1642-1706). Hij wordt daarmee heer van Hoogmade en eigenaar van de grond in de gehele Hoogmadesche polder. Middels pacht en 'regt van opstal' voor de bouw van boerderijen en andere opstallen worden de gronden door hem ten gelde gemaakt. Hij bepaalt in zijn testament dat de opbrengsten van de heerlijkheid ten goede moeten komen 'ad pias causas' (tot vrome doeleinden). Omdat het bezit van de heerlijkheid erfelijk is, zijn de 'Erven Cornelis Sprongh' tot op heden eigenaar van (een groot deel van) de grond.

Van Klaverweijdeweg

Langs de gehele middeleeuwse ontginningsdijk (de huidige Van Klaverweijdeweg) ontwikkelt zich dus vanaf de middeleeuwen een bebouwingslint van boerderijen. Op een kaart uit 1615 is dat duidelijk zichtbaar. In de loop van de negentiende eeuw verdichtt dit lint zich door de bouw van een groot aantal nieuwe boerderijen. Boerderij Hoogstede (gebouwd in 1887) maakt onderdeel uit van deze dorpsontwikkeling.

Afb. Fragment van het 'Caertboeck van Rynland' uit 1615. Duidelijk zichtbaar is dat langs de gehele ontginningsdijk (in de afbeelding aangegeven als 'Voor Kade') dan al boerderijen aanwezig zijn. In de loop van de 20e eeuw krijgt de ontsluitingsdijk de naam Van Klaverweijdeweg, een vernoeming naar een lokale bestuurder van de Stichting Erven Cornelis Sprongh. In de oranje cirkel de globale locatie van het perceel waar in 1887 de boerderij Hoogstede wordt gebouwd. Beeldbank Archief Amsterdam (AA), object nr. KABA00003000012.

4. Bouw- en gebruiksgeschiedenis

In het gemeentearchief zijn geen bouwtekeningen van het hoofdgebouw of bijgebouwen aangetroffen. Wel waren enige correspondentie en enkele bouwvergunningen aanwezig behorende bij (de legalisatie) van de (ver)bouw van enkele bijgebouwen.

De bouw- en gebruiksgeschiedenis is dan ook, naast het gebouw zelf als primaire bron, vooral afgeleid van secundaire bronnen in de vorm van kadastraal onderzoek, literatuur over boerderijen en een artikel in het tijdschrift van de lokale historische vereniging.

Oprichting boerderij 1887

Als gevolg van een groeiende vraag op de wereldmarkt nam tussen 1880 en 1920 de kaasproductie enorm toe in o.a. de regio's rondom Leiden en Gouda. Deze economische impuls vertaalde zich naar investeringen in nieuwe boerderijen. Ontwikkelingen in de bedrijfsvoering (een andere manier van stallen, namelijk volgens het voerdeel principe¹) en het wonen (meer behoefte aan leefruimte) zorgde ook voor een andere plattegrondindeling van de boerderij. De bedstee maakt plaats voor een losstaand slaapmeubel in een aparte slaapkamer op de verdieping. Door de toegenomen rijkdom en onder invloed van de stedelijke bouwkunst krijgen ook de (voor)gevels en rijkere ornamentenring en een symmetrische indeling².

In 1887 wordt naast het bestaande boerenbedrijf op de Van Klaverweideweg 19 een nieuwe boerderij gesticht: de boerderij Hoogstede. In essentie wordt het land gesplits en wordt er van een boerderij twee gemaakt, waarbij beide boeren elders land (weidegrond) bij kopen. Initiatiefnemer en waarschijnlijk ook uitvoerder is Leen van de Lans³. Hij is de stiefvader van Jan Zwetsloot die als eerste de boerderij op nummer 21 betreft. De nieuwe boerderij heeft een voor een zuivelbedrijf kenmerkende indeling; een melkkelder⁴ en opkamer in het voorhuis, een tussen de stal- en woongedeelte gelegen werkkeuken met pomp en koelbak en een driebeukige veestal van het voergang-type. Direct achter de veestal⁵ een rietgedekte zesroedige hooiberg. Naast de boerderij een voor het Rijnland kenmerkend los zomerhuis⁶ met daarin een tweede werkkeuken, een zomervertrek, jongveestal en wagenschuur.

In 1891 neemt Jan Zwetsloot het recht van opstal over en wordt hij zelf eigenaar van de boerderij met zomerhuis en hooiberg. In 1895 bouwt Johannes schuin achter het zomerhuis en grenzend aan het weiland een rechthoekige schuur. Wellicht een paarden of varkensstal.

1 Zie ook de toelichting in het tekstkader 'De Hollandse stal' op een van de volgende pagina's

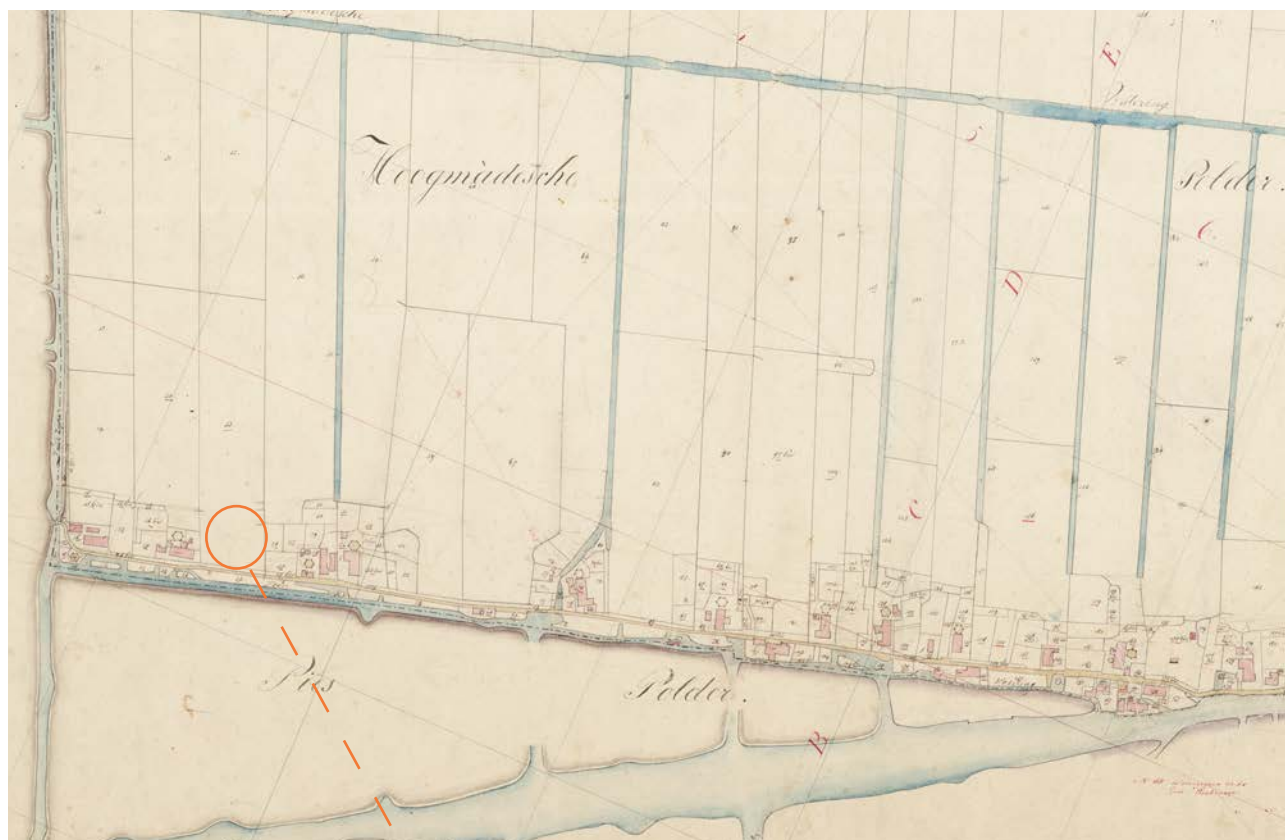
2 G. van Woudenberg, 'Zomerhuizen bij boerderijen in het Kromme-Rijngebied', *Tijdschrift van de Historische Kring 'tussen Rijn en Lek'* 47 (2013) 4, 1-12.

3 Historische Vereniging Otto Cornelis van Hemessen, 'Boerderijen aan de Van Klaverweideweg', *Jacobs ladder* 21 2001 3, 8

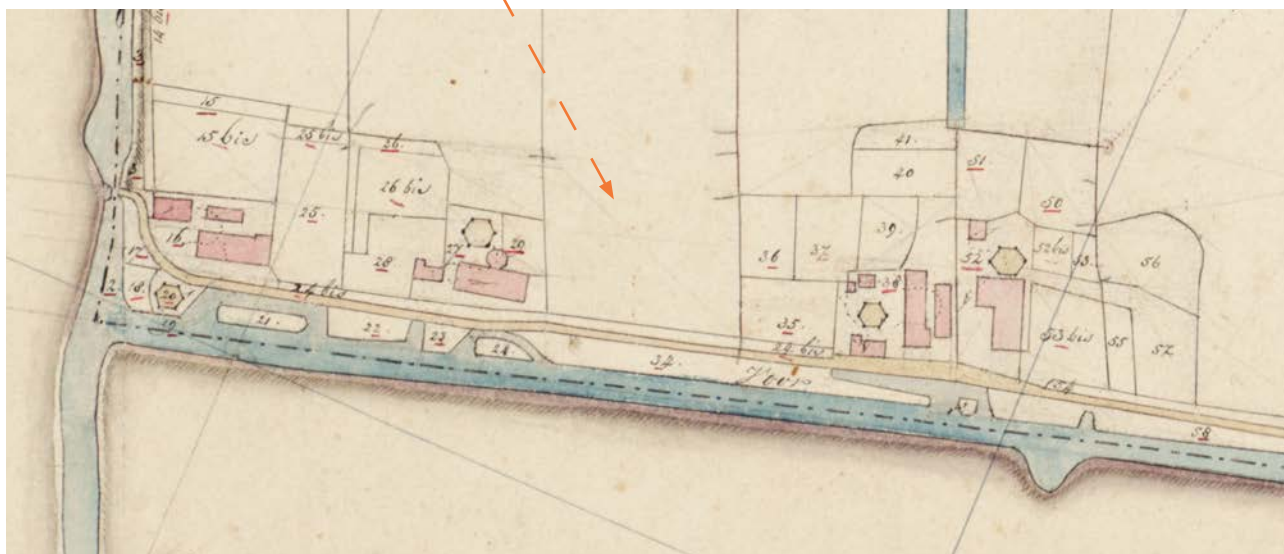
4 Zie ook de toelichting in het tekstkader 'De melkkelder' op een van de volgende pagina's

5 Doorgaans staan de hooibergen in Rijnland en rond Gouda achter de boerderij en in Delfland juist op het erf naast de boerderij. Natuurlijk is de plaatsing ook afhankelijk van de diepte van het erf, de aanwezigheid van andere bebouwing en andere specifieke lokale omstandigheden. Bron: B. Kooij & J. Toebast, *Het grote boerderijen boek*, Zwolle 2013

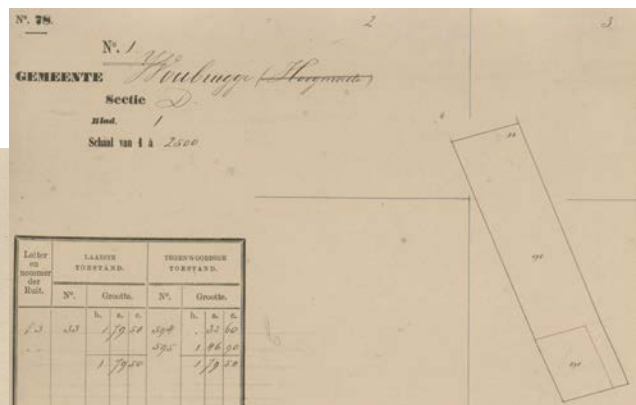
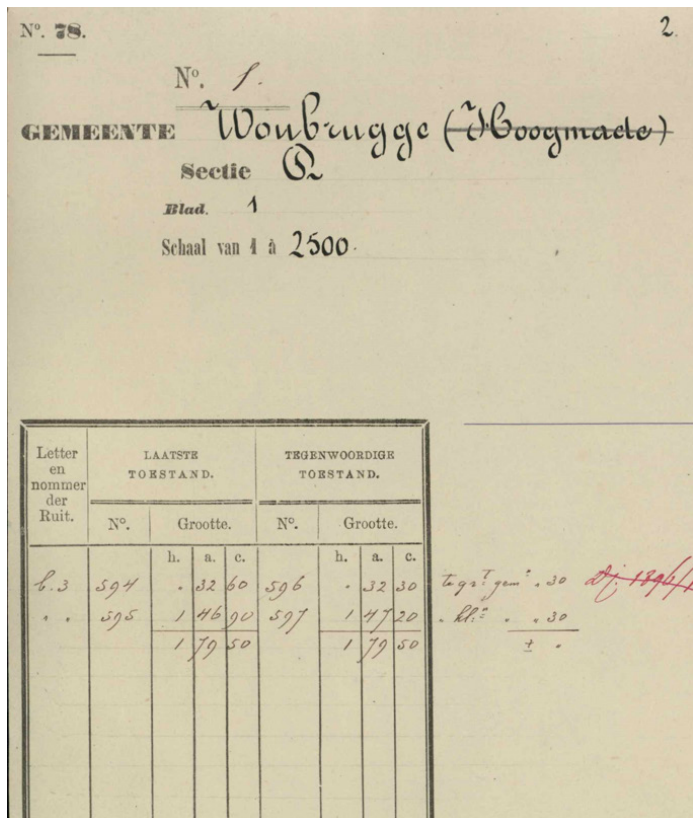
6 Zie ook de toelichting in het tekstkader 'Het zomerhuis' op een van de volgende pagina's

Afb. Fragment van de 'Kadastrale kaart 1811-1832: Minuutplan Hoogmade, Zuid Holland, Sectie A, Blad 01'. De oranje cirkel geeft globaal het dan nog ongesplitse en onbebouwde perceel aan waar later boerderij Hoogstede zal worden gerealiseerd. Beeldbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), object.nr. MIN08079A01

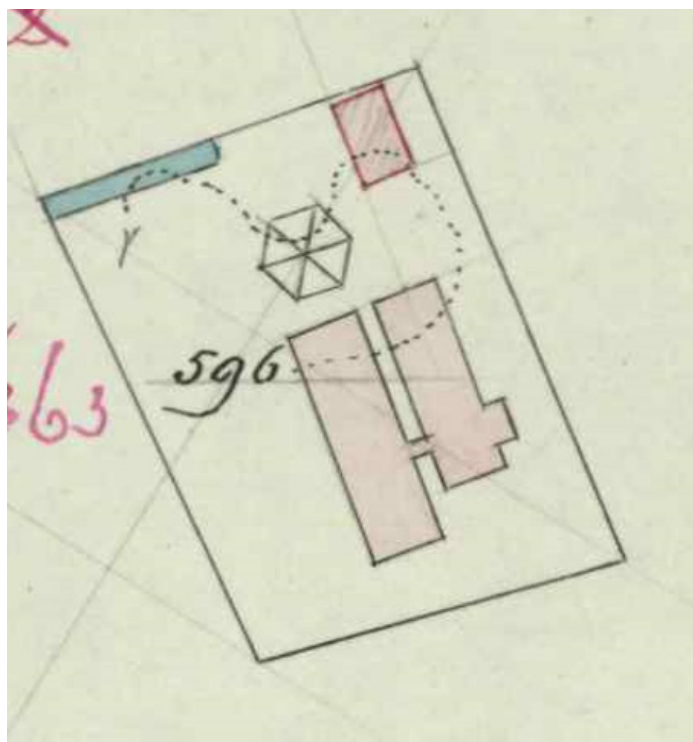

Afb. Vergroting van bovenstaande afbeelding met daarop het ongesplitse en onbebouwde perceel waar later boerderij Hoogstede zal worden gerealiseerd. Op dat moment is het perceel kadstraal bekend onder 'Hoogmade, Sectie D nr. 333' en is het in bezit van de 'Erven Cornelis Sprongh'. Het wordt vermoedelijk gepacht voor weidegrond door een van de naastgelegen boerenbedrijven. Daarnaast is ook goed de erfinrichting zichtbaar van de naastgelegen agrarische bedrijven.

Afb. Kadastrale hulpkaart dienstjaar 1889 met daarop de nieuwe kadastrale grenzen (rode lijnen) en bebouwing op het perceel na de stichting van de boerderij met bijgebouwen (zomerhuis, boenhok en zes roedige hooiberg). Kadaster archiefviewer.

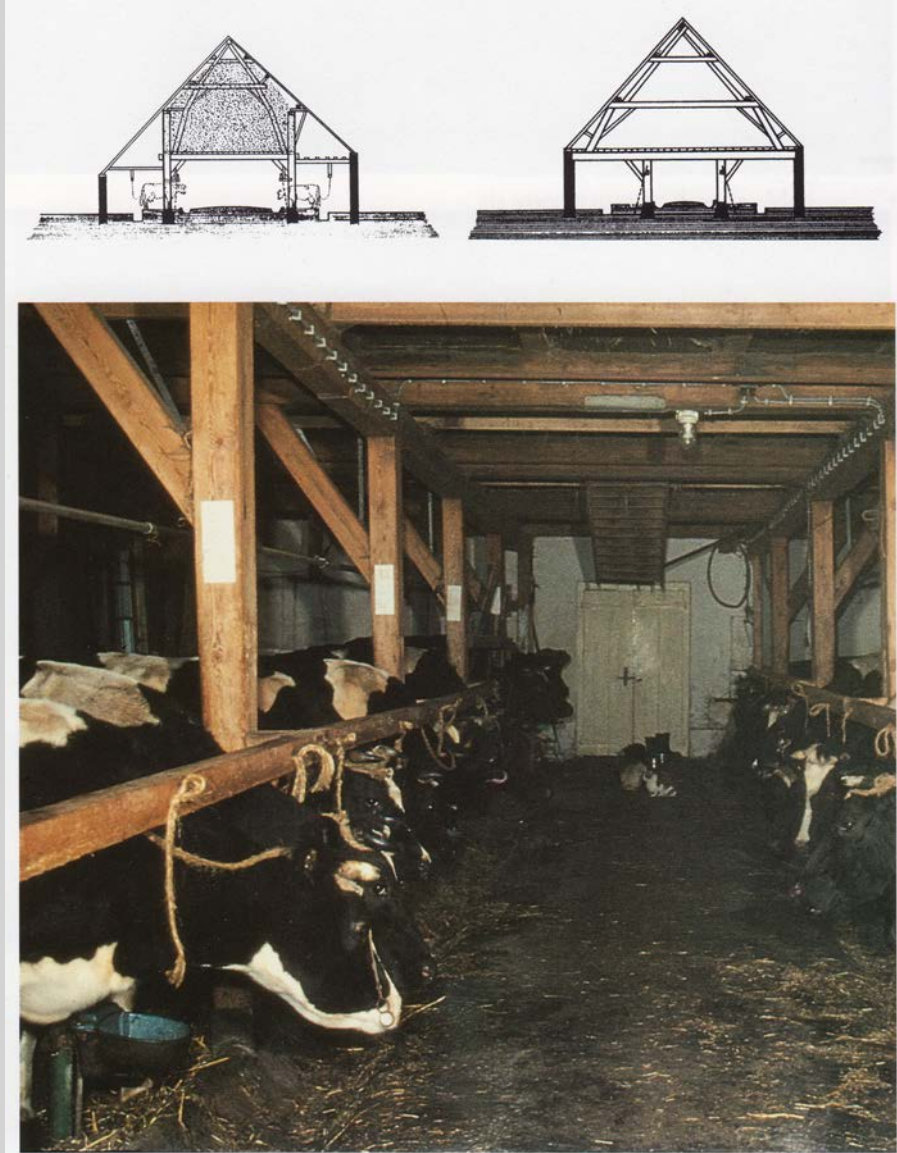
Afb. Inzet rechtsboven: Kadastrale hulpkaart dienstjaar 1888 met daarop de nieuwe kadastrale grenzen (rode lijnen) van het gesplitste oorspronkelijke perceel (D 33). Kadaster archiefviewer.

Afb. Kadastrale hulpkaart uit 1895 waarop de bijgebouwde schuur zichtbaar is.

De Hollandse stal

In een zogeheten Hollands stal staat het vee op een koestand in twee rijen met de koppen naar elkaar, ter weerszijden van een vrij smalle voergang. Een voergoot begrenst de koestanden aan de voorzijde. In plaatst van de grote deeldeuren bevindt zich in de achtergevel een kleine deur die toegang geeft tot de smalle voergang. Hierdoor kan het hooi van de direct achter de stal gelegen hooiberg naar binnen worden gebracht. Achter de koestanden langs loopt een smalle diepe mestgoot, de grub. Achter de grub een bestraat kruipad met een deur in de achtergevel, waardoor de mest met de kruiwagen naar buiten gereden kan worden. De stal had een houten zoldering om de temperatuur in de stal op peil te kunnen houden. Bron: T. Pubben & T. van der Heyden, *Boerderijen – Nederland Dichterbij*. Amsterdam 1996, 106-111

Afb. Dwarsdoorsnede van oorspronkelijke brede en latere smallere vorm van de Zuid-Hollandse boerderij. Daaronder een foto van een 'Hollandse stal'.

De melkkelder

Veel historische boerderijen in Friesland, Noord-en Zuid-Holland en het westen van Utrecht waar zuivelproducten werden bereid hebben een melkkelder. In deze relatief koele ruimte werd verse volle melk of wei (het bijproduct van de boter of kaasbereiding), in met water gevulde koelbakken weggezet om op te romen. De melk of wei kwam dan tot rust, waardoor de roomdeeltjes kwamen bovendrijven. Als de melk of wei voldoende was opgeroomd, werd de room eraf geschept en tot (wei)boter gekarnd of tot kaas verwerkt. Bij kaasboerderijen werden in de melkkelder ook wel gemetselde pekelpakken gezet waarin de kaas-in-wording enkele dagen in zout water bleef ondergedompeld. Hierdoor vormde zich een korst om de kaas.

Om de kelder koel te houden was deze aan de schaduwzijde van de boerderij geplaatst en werden 's nachts de kelderluiken (en eventuele vensters) opengezet. Overdag werden de luiken dan weer gesloten om de warmte van de dag buiten te houden. De vensteropening werden ook voorzien van dievenijzers, om ongewenste nachtelijke bezoekers te weren.

Bron: www.AgriWiki.nl

Afb. Het gebruik van de melkkelder (Tekening Ids Wiersma, coll.: Friese Maatschappij van Landbouw, Leeuwarden)

Het zomerhuis

In het laatste kwart van de negentiende en eerste kwart van de twintigste eeuw zijn vooral in de regio Zuid-Holland en Utrecht bij grotere boerderijen, zomerhuizen gebouwd. Deze diende tussen april en oktober als werkruimte en dagverblijf voor het boeregezin. In die periode van hoge melkproductie werd tweemaal daags van de verse melk kaas en boter gemaakt. Naast de andere dagelijkse werkzaamheden was er dan ook weinig tijd over voor het schoon houden van de boerderij. Na de voorjaarschoonmaak van het woongedeelte in de boerderij werd dan ook het vuur in de kachel gedoofd en 'verhuisde' men naar het zomerhuis. Alleen slapen deed men dan nog wel in de boerderij. Een bijkomend voordeel hiervan was dat men een deel van het woonhuis, waar in de kelder meestal een of meer houten pekelpakken stonden, kon gebruiken om de kaas na het pekelen te laten rijpen en op te slaan. In de werkruimte van het zomerhuis was doorgaans een schouw met fornuis, bakoven en spoelruimte aanwezig. Ook andere agrarische functie vonden vaak een plaats in het zomerhuis zoals een karmolen, wringhuis of wagenschuur.

Bron: G. van Woudenberg, 'Zomerhuizen bij boerderijen in het Kromme-Rijngebied', *Tijdschrift van de Historische Kring 'tussen Rijn en Lek'* 47 (2013) 4, 1-12.

Aanpassingen tbv gebruik boerderij 1928 – 1976

In 1928 neemt de volgende generatie Zwetsloten het bedrijf over. Vermoedelijk moderniseert Dirk (Theodorus Johanneszoon) Zwetsloot de werkkeuken in het zomerhuis. Daarbij wordt rondom een nieuw keukenblok met terrazzo werkblad over de bestaande klinkerbestrating een terrazzo vloer aangebracht. Waarschijnlijk wordt ook het oude hout- of kolengestookte fornuis vervangen door een modernere variant. Wellicht dat op dat moment ook in een binnenhoek van het zomervertrek een betegelde schouw met kachel wordt geplaatst. Dan zou het zomervertrek ook in anders seizoenen als dagverblijf zijn gebruikt of als slaapvertrek voor een inwonend familielid.

In de loop van de jaren vijftig van de twintigste eeuw neemt de landbouwmechanisatie toe en wordt het arbeidsintensieve handwerk van het zelf kaas maken financieel minder rendabel. Het is makkelijker om de melk aan de zuivelfabriek aan te leveren. Het zomerhuis wordt voor de kaasbereiding dan ook overbodig. Daarnaast wordt de boerderij zelf ook comfortabeler door de beschikbaarheid van moderne keukens en huishoudelijke apparatuur. Daarmee verdwijnt ook de behoefte aan een zomers dagverblijf. Vaak werd het zomerhuis dan in gebruik genomen als woonruimte door inwonende grootouders of een van de kinderen.

In 1942 koopt Dirk de tot dan toe nog gepachte grond met recht van opstal van de grondeigenaren (de Erven Cornelis Sprongh), waardoor hij geheel eigenaar wordt van het boerderijperceel.

In 1951 bouwt hij een nieuwe moderne vierroedige hooiberg. Deze komt op de plaats van de bestaande hooiberg die daarvoor op het erf 15 meter meter naar het westen wordt verschoven⁷ en daardoor naast de boerderij komt te staan. In 1954 wordt ter vervanging op de plaats van een bestaande schuur uit 1895 een nieuwe grotere bakstenen schuur gebouwd⁸.

In 1966 neemt de derde en laatste generatie Zwetsloten op de Van Klaverweijdeweg 21 het bedrijf van zijn vader over. Henk (Henricus Cornelus) Zwetsloot moet echter na 10 jaar al weer stoppen vanwege gezondheidsredenen.

Verbouwing tot woon- en antiekboerderij

Henk Zwetsloot verkoopt de boerderij in 1976 vermoedelijk aan particuliere vastgoedbeleggers uit Oegstgeest ('De Maatschap van Veen en den Haan'). Deze zullen de boerderij alleen als woning in gebruik hebben of deze verhuren. De overige bijgebouwen met een voormalige agrarische functie worden niet meer als zodanig gebruikt en komen leeg te staan.

In 1986 komt de boerderij in het bezit van Hein Chrispijn, een antiquair uit Leiderdorp die de boerderij als nevenvestiging van zijn antiekhandel inricht. Waarschijnlijk zowel voor de opslag als voor de tentoonstelling en verkoop. Het ligt voor de hand dat hij daarvoor het zomerhuis en achterhuis van de boerderij gebruikt. De werkkeuken tussen voorhuis en achterhuis fungeert als entreehal. De relictten van het agrarische verleden van de boerderij worden ingezet als 'decor'. Het voorhuis behoudt zijn woonfunctie, waarbij een nieuwe opgang vanuit de opkamer naar de zolder zorgt voor ontsluiting van de slaapkamers op deze verdieping.

Begin jaren negentig wordt de antiekboerderij overgenomen door een bekende Leidse horeca ondernemer Ben Luijkx die er zelf ook gaat wonen. Mocht dat niet al eerder gebeurd zijn, dan vergroot hij het winkelloppervlak door betrekken van de zolders van het zomerhuis en achterhuis van de boerderij. Hiervoor worden houten trappen ingebracht. Dakkapellen verbeteren de daglichttoetreding. In 1997 bouwt hij op de plaats van een gesloopte houten schuur een kleine paardenstal.

7 Ergoed Leiden en Omgeving. Archief toegang NL-LdnRAL-125.1.25, bestand nr. 2979

8 Ergoed Leiden en Omgeving. Archief toegang NL-LdnRAL-125.1.25, bestand nr. 1399

Afb. Fragment luchtfoto van de RAF d.d. 28 augustus 1945. Hierop is de indeling van het perceel zichtbaar; een zes roedige hooiberg direct achter het hoofdgebouw en een bijgebouw (stal/ schuur) wat meer naar achter op het perceel in het verlengde van het zomerhuis. Links van het hoofdgebouw vermoedelijk een boomgaard en moestuin. Beeldbank Universiteit Wageningen.

Afb. Luchtfoto ca. jaren 50, Van Klaverweijde weg 1,3 en 5. Deze foto geeft een goede indruk van de erfinrichting van de boerderijen in de Hoogmadesche polder. Bron: Historische Vereniging 'Otto Cornelis van Hemessen' > Jacobslander 2001, 21e jaargang nr-3 Blz-8 'Geschiedenis van Hoogmade - Boerderijen aan de Van Klaverweijdeweg' (geraadpleegd op www.hemessen.nl).

Afb. Situatieschets op bouwtekening behorende bij een bouwvergunning uit 1997 voor de (her)bouw van een paardenstal achter op het perceel . Archief Erfgoed Leiden en Omgeving (ELO), archief nr. 1851,

Renovatie na brand 2018

Door een brand ontstaan in de schoorsteen in het achterhuis is in 2018 de rieten kap van het achterhuis grotendeels afgebrand. Bij de daaropvolgende renovatie is ook ook de kapconstructie deels vernieuwd.

Afb. Foto bij krantenbericht Leids Dagblad d.d. 20 maart 2018. Goed zichtbaar is het geblakerde dakbeschot en deels verbrande kapconstructie. Fotograaf: H. Kuipers

5. Bouwhistorische beschrijving & analyse

In dit hoofdstuk volgt een beschrijving van de boerderij en bijgebouwen in de huidige verschijningsvorm. Daarbij worden indien relevant eveneens bouwhistorische bijzonderheden vermeld.

In hierna volgende beschrijving wordt voor de naar de Van Klaverweijdeweg gerichte voorgevel een zuidelijke oriëntatie aangehouden.

Situering en erfindeling

Het rechthoekige perceel is met de korte kant georiënteerd op de Van Kalverweijdeweg, waarbij het erf van de openbare weg wordt gescheiden door een smalle sloot. De hoofdtoegang tot het erf bestaat uit een (van een duikerv oorziene) dam met een smeedijzeren toegangshek. Aan de oost- en westzijde bevinden zich eveneens smalle slootjes. Aan de noordzijde gaat het erf over in weiland.

Op het erf neemt de boerderij met het naastgelegen zomerhuis aan de oostzijde een centrale plaats in. Het zomerhuis ligt evenwijdig aan de boerderij met de achtergevels in dezelfde rooilijn. De voorgevel van het zomerhuis ligt teruggerooid ten opzichte van de boerderij. Direct achter de boerderij staat een tot schuur verbouwde vierkante hooiberg (1951). In het verlengde van het zomerhuis en wat meer achterop het erf, tegen de perceelgrens aan, een bakstenen schuur (1954). Rondom de boerderij staan her en der nog wat houten schuurtjes en glazen kassen die vanaf de jaren zestig van de twintigste eeuw zijn neergezet toen de boerderij niet meer als agrarisch bedrijf in gebruik was.

Op het erf komen diverse typen verharding voor. In de smalle gangen tussen het zomerhuis en de boerderij ligt nog de oorspronkelijke klinkerbestrating. Het achtererf is grotendeels voorzien van betonklinkers (XXB). De toegangsweg, het erf aan de westzijde van de boerderij en een verbreed pad voorlangs het zomerhuis zijn met grind afgewerkt (XXIa). Een duidelijke structuur is, behoudens de klinkerbestrating niet direct herkenbaar. Van een oorspronkelijke moestuin of boomgaard zijn ook geen duidelijke sporen meer aangetroffen. Voor de voorgevel van het woongedeelte staan twee leilinden. Verder bestaat de erfinrichting aan voorzijde uit een gazon en staan verspreid op het erf diverse loofbomen, heesters en laurierhagen.

Afb. Zicht op de voorgevel van de boerderij vanaf de openbare weg.

Afb. Zicht op de voorgevel van het zomerhuis.

Afb. links Luchtfoto met daarop aangegeven de contouren van de oorspronkelijke bebouwing uit 1887 (oranje stippellijn) en de later geplaatste bijgebouwen met een agrarische functie (witte stippellijnen).

Afb. rechts Zicht op de achtergevel van de boerderij. Links op de foto de tot schuur verbouwde vierkante hooiberg uit 1951. Bij de bouw daarvan is de oorspronkelijke zes roedige rietgedekte hooiberg, die op dezelfde plaats stond, vijftien meter westelijk verplaatst. Deze is inmiddels echter niet meer aanwezig.

Afb. Gemetselde schuur met pannendak uit 1954 die een eerdere voorloper uit 1895, die ongeveer op dezelfde plaats stond, heeft vervangen.

Afb. Diverse bouwsels links achter op het perceel. Het schuine pannendak is van een paardenstal die in 1997 daar is neergezet.

Hoofdvorm - boerderij en zomerhuis

Het boerderijcomplex bestaat uit een hoofgebouw (boerderij) op een rechthoekig grondvlak van één bouwlaag waarvan het voorste gedeelte deels is onderkelderd. De boerderij heeft een rietgedekt zadeldak met gesmoorde nokvorsten dat aan de achterzijde is afgewolfd. De dakranden zijn voorzien van vernieuwde gesneden windveren en een plankmakelaar met decoratief zaagwerk en christelijke geveltekens; zespuntige ster (christussymbool), anker (hoop), kruis (geloof) en hart (liefde). In het linker dakschild van de boerderij bevinden zich drie ronde dakkappen (XXIa). In het rechterdakvlak bevinden zich een soortgelijke ronde dakkapel (XXIa) en twee dakramen (XXd/XXIa). Ter hoogte van het voorhuis bevindt zich in de nok een vernieuwde schoorsteen.

Het hoofdgebouw is aan de rechter zijde, ter hoogte van de overgang van het voorhuis naar het achterhuis, met een smal tussenlid verbonden met een annex (zomerhuis) van één bouwlaag op een rechthoekig grondvlak dat iets korter en smaller is dan van de boerderij. De rooilijnen van beide achtergevels liggen gelijk, de voorgevel van het zomerhuis ligt enigszins terug. Het zomerhuis heeft een zadeldak gedekt met gesmoorde Friese pannen. In de nok bevindt zich een vernieuwde schoorsteen. De dakranden zijn voorzien van vernieuwde gesneden windveren, waterborden met een zinken bekleding en een plankmakelaar gelijk als bij de boerderij. Aan beide langsgevels hangen met hout omtimmerde kunststof bakgoten in de oorspronkelijke smeedijzeren goothaken. Aan de oostzijde tegen het zomerhuis bevindt zich nog een kleine enkellaagse aanbouw (boenhok). Deze is voorzien van een lessenaarsdak gedekt met gesmoorde Tuile du Nord pannen.

Afb. Luchtfoto met het dakaanzicht van de verschillende (bij)gebouwen op het erf. Duidelijk zichtbaar is de (na een brand in 2018) vernieuwde rietbedekking van het achterhuis van de boerderij. Daarbij is het schoorsteenkanaal (waar de brand in ontstond) niet meer teruggebouwd.

Constructie- boerderij¹

Het voor- en achterhuis van de boerderij hebben dragende baksteen gevels. In het voorhuis is de verdiepingvloer uitgevoerd als enkelvoudige grenen houten balklaag met vloerdelen (1887), waarvan de balken opliggen in de zijmuren. De tussenverdiepingvloer boven de half verdiepte kelder bestaat uit gemetselde troggewelfjes (1887) tussen ijzeren liggertjes. De kapconstructie wordt gevormd door eenvoudige grenen houten nokstijlspanten met kreupele stijlen.

In het achterhuis (stalgedeelte en werkkeuken) wordt de draagconstructie gevormd door; in de zijgevels opgelegde grenen houten 'zolderbalken' die worden ondersteunt door sleutelstukken, standvinken met korbeel op betonpoertjes en twee onderslagbalken in de lengterichting van het achterhuis. Over de vloerbalken heen is een dichte zoldering aanwezig die aan het zicht is onttrokken door moderne plafond en vloerafwerkingen. De kapconstructie wordt gevormd door eenvoudige grenen houten nokstijlspanten met kreupele stijlen. Ter plaatse van de dakkapellen (XXIa) is de middengording afgezaagd.

Afb. Draagconstructie uit de bouwtijd van de verdiepingvloer in het voorhuis. De (dragende) scheidingswand tussen opkamer en woonkamer is in een secundaire gebruiksfase weggebroken.

Afb. Bouwsporen op zolderbalk van de weggebroken scheidingswand.

Afb. Gemetselde troggewelfjes met ijzeren liggers (1887) in de kelder.

Afb. Raveelconstructie ten behoeve van het trapje (1887) naar de boven de gelegen opkamer.

1 Op de faseringstekeningen, die zijn opgenomen in de bijlage, zijn globaal de draagconstructieve elementen aangegeven.

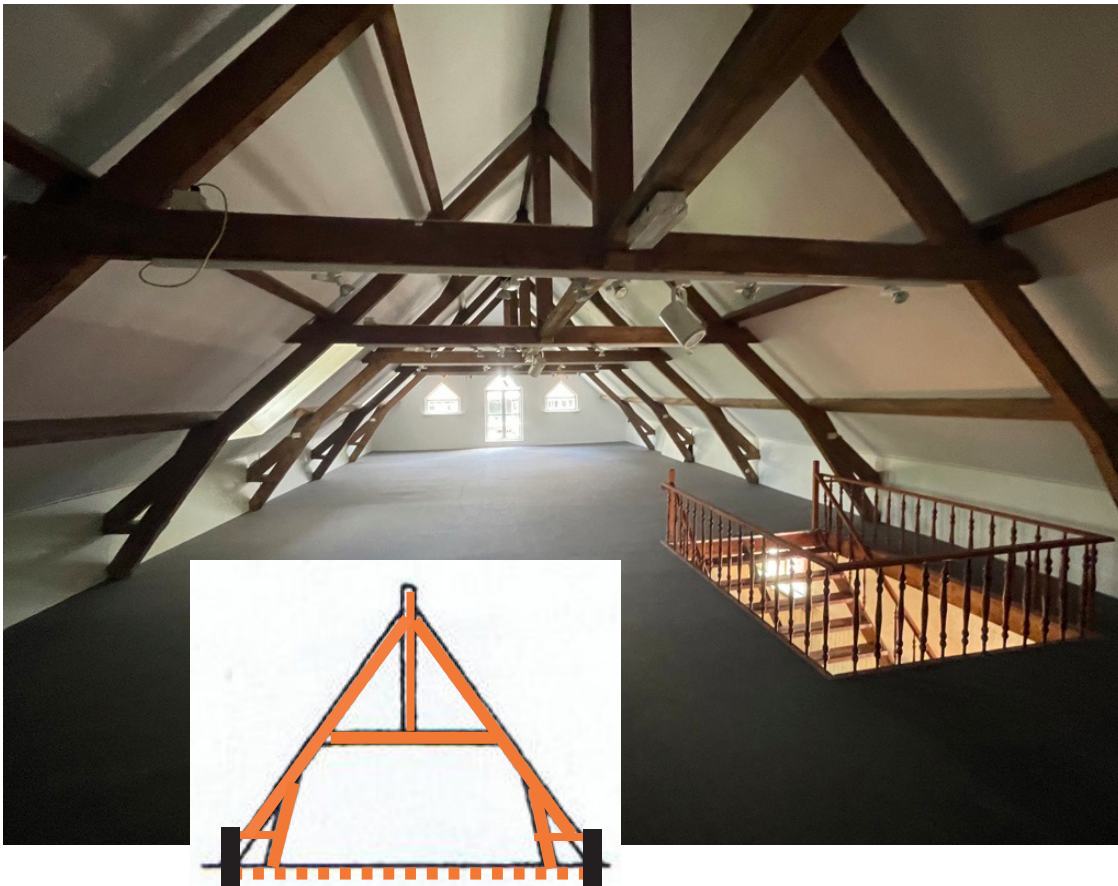
Afb. Draagconstructie uit de bouwtijd van de verdiepingsvloer in achterhuis. De zolderbalken zijn om en om voorzien van sleutelstukken. De trap(sparing) is in een secundaire bouwphase ingebracht.

Afb. Detailfoto van knooppunt met zolderligger, onderslagbalk met liplas en de daarin ingepende (met houten toognagel) standvink.

Afb. Oplegging van de onderslagbalken in de achtergevel.

Afb. Kapconstructie grotendeels uit de bouwtijd in het achterhuis.
 Inzet: schematische weergave van de toegepaste nokstijlspanten met kreupele stijlen.

Afb. Spant in het achterste travee van het achterhuis. Duidelijk zichtbaar zijn de sporen van de brand uit 2018 en de aangebrachte herstellingen.

Afb. Bovenste deel van het nokstijlspant. De doorgaande schuin geplaatste nokgording is ingelaten in de makelaar en draagt samen met de andere gordingen bij aan de stabiliteit van de kap in de lengterichting.

Afb. Onderste deel van het nokstijlspant waarvan de krupele stijl afdraagt op de onderliggende zolderbalk. Het spantbeen is via een blokeel verankerd aan de dragende zijmuur en draagt zo bij aan de stabiliteit van de kap in de dwarsrichting.

Constructie- zomerhuis¹

Het zomerhuis heeft dragende baksteen gevels. De draagconstructie wordt verder gevormd door; in de zijgevels opgelegde grenen houten 'zolderbalken' die in het midden van de overspanning worden ondersteunt door een onderslagbalk in de lengterichting. De onderslagbalk zelf wordt op regelmatige afstand ondersteunt door twee dwarswanden en een standvink. Over de vloerbalken heen is een dichte zoldering aanwezig bestaande uit houten vloerdelen (vermoedelijk in een secundaire bouwphase vernieuwd). De kapconstructie wordt gevormd door eenvoudige grenen houten nokstijlspanten met kreupele stijlen. De gordingen en de dakbeschieting zijn in een secundaire bouwphase vernieuwd, waarbij ook de oorspronkelijke nokstijlen zijn verzaagd.

Afb. Draagconstructie uit de bouwtijd; de verdiepingsvloer ter plaatse van de werkkeuken in het zomerhuis. Achter de openslaande deuren is het boenhok zichtbaar.

Afb. Draagconstructie uit de bouwtijd; de verdiepingsvloer ter plaatse van de werkkeuken. Het schuifvenster met schuifluiken bevindt zich in de voorgevel van het zomerhuis

Afb. links Draagconstructie uit de bouwtijd; de verdiepingsvloer ter plaatse van de voorruimte van het stalgedeelte in het zomerhuis.

Afb. rechts Draagconstructie uit de bouwtijd; de verdiepingsvloer ter plaatse van het stalgedeelte in het zomerhuis. De paardenstalling dateert vermoedelijk uit een secundaire gebruiksfase. In de balklaag is nog een raveelbalk zichtbaar van vermoelijk een later dichtgezet trapgat.

1 Op de faseringstekeningen, die zijn opgenomen in de bijlage, zijn globaal de draagconstructieve elementen aangegeven.

Afb. draagconstructie uit de bouwtijd; de verdiepingsvloer ter plaatse van stalgedeelte in het zomerhuis. De wandopening dateert uit een secundaire bouwphase en geeft toegang tot de voormalige wagenschuur

Afb. draagconstructie uit de bouwtijd; de verdiepingsvloer ter plaatse van de voormalige wagenschuur in het zomerhuis. De trap(sparing) dateert uit een secundaire bouwphase.

Afb. Nokstijlspanten in het zomerhuis. Duidelijk zichtbaar is dat de nokstijlen verzaagd zijn en de godingen zijn vervangen.

Gevels - boerderij

De gevels van de zowel het voorhuis als het achterhuis zijn gemetseld in kruisverband in hetzelfde formaat rode machinale vormbaksteen. Rondom een gevelplint van cementpleister.

De voorgevel heeft gemetselde hoekpenanten een middenrisaliet over één bouwlaag en is voorzien van siermetselwerk in een gele baksteen in de vorm van sierbanden, aanzet- en sluitstenen van de segment- en keperbogen en met in de geveltop een metselteken in de vorm van een latijns kruis.

De voorgevel heeft een symmetrische indeling met drie vensterassen. Op de begane grond centraal geplaatst het oorspronkelijke voordeurkozijn met een tweeruits bovenlicht (1887). In de deuropening is als vaste afdichting een paneeldeur met siersmeedwerk (afkomstig van elders¹) geplaatst (XXIa). Links van de voormalige voordeur een zes ruits schuifvenster met nog de geprofileerde houten raamdorpel uit de bouwtijd. Rechts een stichtingsteen en ter plaatse van de opkamer het kozijn van een schuifvenster uit de bouwtijd met direct daaronder een kelderaam in dezelfde gevelopening. Het oorspronkelijke schuifvenster en vast bovenraam zijn echter vervangen door stolpdeuren (XXd). Op de verdieping een driedelig houten keperboogvenster² met driedelig bovenlicht met schuin geplaatste roeden. Alleen het kozijn en geprofileerde raamdorpel zijn nog oorspronkelijk. De stolpramen, glasroeden en glas dateren uit een secundaire bouwphase (XXd). Het kozijnhout van de vensters uit de bouwtijd is voorzien van een biljoening.

Afb. Voorgevel boerderij. Duidelijk zichtbaar is het siermetselwerk in een contrasterende kleur. Een de geveltop een metselteken in de vorm van een Latijns kruis.

1 Op de oude website van de antiekboerderij staat nog een foto uit de jaren negentig van de twintigste eeuw waarop nog een voorloper zichtbaar is met een stijl en detaillering kenmerkend voor het eerste kwart van de twintigste eeuw.

2 In de redegevende beschrijving van het rijksmonument wordt gesproken over een Engelenraam maar dat is een een venster dat bestaat uit drie of meer ramen waarbij het middelste gedeelte hoger en breder is dan de zijramen.

Afb. Voordeur boerderij. De bovenregel van het kozijn en de natuursteen neuten zijn voorzien van een biljoening. Het middenkalf en de kozijnstijlen zijn vernieuwd.

Afb. Voormalig schuifvenster ter plaats van de opkamer met daaronder een kelderraam met luiken uit een secundaire bouwphase.

Afb. Stichtingssteen uit 1887. L. (Leen) van de Lans was de initiatiefnemer (en waarschijnlijk ook uitvoerder) van de bouw. Hij boerde vanuit de naastgelegen oudere boerderij op Van Klaverweijdeweg 19. Hij was de stiefvader van J. Zwetsloot die als eerste in 1888 de boerderij op nr. 21 betrok.

Afb. Schuifvenster uit de bouwtijd ter plaats van de voormalige woonkeuken. Hier is de oorspronkelijke geprofileerde houten raamdorpel nog aanwezig.

De achtergevel heeft een symmetrische indeling. Op de beganegrond zijn er drie gevelopeningen; een ter plaatse van de voergang in het midden van de gevel en twee ter plaatse van de kruigangen aan de zijgevels. Van de oorspronkelijke gevelvullingen zijn alleen de vaste bovenlichten nog aanwezig. Bij de functiewijziging naar woonboerderij zijn de deurkozijnen en opgeklampte houten staldeuren uit de bouwtijd vervangen. Daarvoor zijn direct onder de bovenlichten prefab betonlateien ingebracht. De houten luiken dateren eveneens uit een secundaire bouwfase.

Op de verdieping drie keperboogvensters uit de bouwtijd waarvan het kozijnhout aan de binnenzijde is voorzien van een biljoening. De vaste driedelige bovenramen zijn voorzien van schuin geplaatste glasroeden. Bij het middelste (hoge) venster is de onderdorpel vernieuwd en zijn stolpramen (XXd) ingebracht ter vervanging van houten luiken. De twee lage vensters hebben nog de houten geprofileerde raamdorpel uit de bouwtijd. De onderramen waren vermoedelijk oorspronkelijk kleppend, getuige de restanten van ingeslagen paumelle scharnieren.

Afb. Achtergevel boerderij.

Afb. Gevelopening ter plaatse van de voergang. De stolpdeuren dateren uit een secundaire bouwphase. De onderdorpel lag oorspronkelijk een stuk lager (gelijk aan de voergang en de erfbestrating).

Afb. Gevelopening op de verdieping.

Afb. Rechter keperboogvenster in de achtergevel. Duidelijk zichtbaar zijn de restanten van ingeslagen paumelle scharnieren. Vermoedelijk waren de onderramen oorspronkelijk kleppend, zodat de achterliggende hooizolder geventileerd kon worden.

Afb. Binnenkant keperboogvenster. Duidelijk zichtbaar is de houten toognagel en de biljoening van het kozijnhout. De dagkantbetimmeringen dateren uit een secundaire bouwphase (XXa).

De linker langsgevel is ter plaatse van het voorhuis voorzien van drie zesruits schuifvensters met geprofileerde raamdorpels gelijk als in de voorgevel. Het kozijnhout is voorzien van een biljoening. Ter plaats van de werkkeuken van het achterhuis bevindt zich de zijingang van de boerderij met een deurkozijn met vast bovenlicht waarvan het kozijnhout en de natuurstenen neuten voorzien zijn van een biljoening. Links van deze deur (ter plaats van de werkkeuken en het stalgedeelte) zijn op enigszins regelmatige afstand van elkaar vier tweelichtvensters (1887) met houten luiken (vernieuwd XXB) aanwezig. De kozijnen zijn voorzien van luikspinningen, dievenijzers en in een secundaire bouwphase van enkele beglazing aan de binnenzijde

In de rechterzijgevel ter plaatse van het voorhuis bevinden zich drie keldervensters uit de bouwtijd voorzien van naar binnen openslaande raampjes, dievenijzers, luikspinningen en luiken (vernieuwd XXB) aan de buitenzijde. Ter hoogte van de opkamer bevindt zich nog een vierruits schuifvenster uit de bouwtijd die in uitvoering en detaillering gelijkis aan de schuifvensters in de voorgevel. Ter plaats van het achterhuis bevinden zich spiegelsymmetrisch aan de linkerzijgevel drie tweelichtvensters (1887) met houten luiken (vernieuwd XXB). Deze kozijnen zijn voorzien van dievenijzers en in een secundaire bouwphase van enkele beglazing. Ter plaatse van de werkkeuken (en tegen het tussenlid aan) bevindt zich nog een enkelvoudig venster dat in uitvoering en detaillering gelijk is aan de naastgelegen tweelichtvensters.

Het tussenlid (dwarsgang) tussen de boerderij en het zomerhuis heeft aan weerszijde een deurkozijn (1887) met getoogd bovenlicht voorzien van diagonale kruisroeden en een biljoening van het kozijnhout. Beide deuren zijn vernieuwd in een secundaire bouwphase (deels met hergebruik van de bestaande gehengen.)

Afb. Linker langsgevel van de boerderij met rechts van de oranje stippelijn de drie zesruits schuifvensters ter plaats van het voorhuis. Links van de stippelijn het tweelichtvenster en de zijdeur ter plaatse van de werkkeuken in het achterhuis.

Afb. Linker lansgevel van de boerderij ter plaats van het achterhuis (stalgedeelte) met tweelichtvensters voorzien van geprofileerde raamdorpels, dievenijzers en houten luiken (vernieuwd XXB).

Afb. Zij-ingang ter plaatse van de werkkeuken. Het deurkozijn met drieruits bovenlicht is gelijk in uitvoering en detaillering als bij de loopdeuren in het stalgedeelte van het naastgelegen zomerhuis.

Afb. Tweelichtvenster uit de bouwtijd ter plaatse van het stalgedeelte.

Afb. Rechter lansgevel van de boerderij ter plaats van het voorhuis (opkamer en melkkelder) met tweedelige keldervensters voorzien van luikspionningen, dievenijzers en houten luiken (vernieuwd XXB). De oranje stippellijn geeft het verloop van de kelderzoldering aan.

Afb. Rechter lansgevel van de boerderij ter plaats van het voorhuis (voorm. slaapkamer achter de opkamer). Duidelijk zichtbaar is de loopdeur in het tussenlid tussen boerderij en het zomerhuis.

Afb. Rechter zijgevel van de boerderij. Achter in de tussengang is de zijgevel van het tussenlid tussen boerderij en zomerhuis zichtbaar.

Afb. Enkelvoudig venster ter plaatse van de werkkeuken in de boerderij. Deze is aan de binnenzijde voorzien van een raam met middenroede uit de bouwtijd.

Gevels - zomerhuis en boenhok

De voorgevel van het zomerhuis heeft een symmetrische gevelindeling gelijk aan de voorgevel van de boerderij. De drie schuifvensters op de begane grond zijn gelijk in uitvoering en detaillering als de schuifvensters van de boerderij. Met dien verstande dat de oorspronkelijke raamdorpels zijn vervangen (XXB) door keramische raamdorpelstenen. Het driedelige keperboogvenster op de verdieping is in zijn geheel vernieuwd (XXIa) maar wel met behoud van het beeld van het origineel. De achtergevel heeft eveneens een symmetrische indeling. Op de beganegrond zijn er drie gevelopeningen uit de bouwtijd; in het midden een licht getoogde dubbele staldeur (vernieuwd) met aan weerszijde daarvan een negenruits gietijzeren getoogd stalraam met tuimelraampje (1887). Op de verdieping een keperboogvenster gelijk als in de achtergevel van de boerderij dat in twee stappen in secundaire bouwfases in zijn geheel vernieuwd is.

De linker zijgevel van het zomerhuis heeft ter plaatste van het voormalige stalgedeelte drie boven- en onderdeuren met drieruits bovenlicht. De deurkozijnen en de natuursteen deurneuten zijn voorzien van een biljoening. Tussen de deuren in een gietijzeren stalraam (1887) gelijk als in de achtergevel. De rechter zijgevel heeft ter plaatste van het voormalige stalgedeelte een boven- en onderdeur met drieruits bovenlicht gelijk als in de linker zijgevel. Rechts daarnaast is in een secundaire bouwphase een loopdeur met los zijraam bijgeplaats. Ter plaatste van van de werkkeuken, strak tegen de zijgevel van het boenhok, een venster uit de bouwtijd met een gelijke detaillering als de vensters van het stalgedeelte van de boerderij.

Het boenhoek is voorzien van twee gietijzeren getoogde stalraampjes gelijk aan die gevels van het zomerhuis. Het toiletraampje is in een secundaire bouwphase ingebracht. Aan de zijde van de voorgevel nog een deurkozijn uit de bouwtijd met een vernieuwde opgeklampte deur.

Afb. Voorgevel van het zomerhuis. Opvallend is de plankmakelaar voorzien van christelijke geveltekens; hoop, geloof en liefde en zespuntige ster.

Afb. Achtergevel van het zomerhuis. Inzet: detailfoto van gietijzeren stalraampje uit de bouwtijd.

Afb. Keperboogvenster in de achtergevel van het zomerhuis. Vermoedelijk was dit de toegang tot de hooi- of bergzolder en was de opening oorspronkelijk afgesloten met een luik.

Afb. Achtergevel van het zomerhuis. Staldeur (vernieuwd) die toegang gaf tot de voormalige wagenschuur.

Afb. Linkergevel van het zomerhuis. Ter plaatse van het voormalige stalgedeelte zijn boven-en onderdeuren aanwezig. Deze zorgde voor extra ventilatie en daglicht. Tussen de twee voorste deuren een gietijzeren staldeur

Afb. Boven-en onderdeuren van het stalgedeelte. De deurkozijnen zijn qua uitvoering en detaillering gelijk aan het kozijn van de zij- ingang naar de werkkeuken van de boerderij

Afb. Rechtergevel van het zomerhuis. Ter plaatse van het voormalige stalgedeelte zijn twee boven-en onderdeuren aanwezig.

Afb. Rechtergevel van het zomerhuis. In een secundaire bouwphase (XXA) ingebrachte loopdeur met zijraam. Vlak onder de goot een ingemetselde grespijp, wellicht ooit bedoelt om met natuurlijke trek de stal extra te ventileren.

Afb. Rechtergevel van het zomerhuis. Ter plaatse van het voormalige stalgedeelte. Links de boven-en onderdeur uit de bouwtijd, rechts daarvan een in een secundaire bouwphase bijgeplaatste deur met zijraam.

Afb. Rechter- en achtergevel van het boenhok.

Afb. Venster uit de bouwtijd ter plaatse van de werkkeuken in het zomerhuis. Aan de binnenzijde van het kozijn bevindt zich een zesruits draairaam uit de bouwtijd. Goed zichtbaar zijn nog de luikspinning en luikgehengen aan de buitenzijde.

Afb. Voorgevel van het boenhok.

Plattegrondindeling/ Interieur(elementen)

De plattegrondindeling van de boerderij heeft een voor de streek en bouwtijd kenmerkende driedeling. Een voorhuis met grote melkkelder en opkamer en een ruime woonkamer die in de zomer gebruikt werd voor het laten rijpen van de kaas in stellingen. In de eerste travee van het achterhuis, en duidelijk afgescheiden van het stalgedeelte, een grote werkkeuken. Daarachter de veestalling ingericht volgen het Hollandse stal principe.

Het zomerhuis kent een soortgelijke driedeling. In het voorste gedeelte een apart zomervertrek waar in de zomer werd gegeten en geleefd (in de boerderij werd dan alleen geslapen). Daar omheen een grote werkkeuken waar de kaas en boter werd gemaakt en waar een groot fornuis en bakoven stond. Deze werkkeuken ligt dichtbij de werkkeuken met waterpomp in de boerderij, de boenhoek en de (melk)kelder. In het midden een extra stalgedeelte voor het jongvee. Aan de achterzijde een ruime wagenschuur.

Voorhuis boerderij

In het voorste gedeelte van de boerderij bevindt zich een woonkamer waarvan de oorspronkelijke toegangsdeur in de voorgevel is dichtgezet. De woonkamer staat in open verbinding met een naastgelegen tussenverdieping (de voormalige opkamer). De oorspronkelijke getimmerde afscheiding tussen woonkamer en opkamer is in een secundaire gebruiksfase weggehaald en vervangen door een balustrade. Een houten trapje (1887) direct naast de voordeur geeft toegang tot de ca. een meter hoger gelegen tussenverdieping.

Tussen de twee voorste schuifvensters in de linker zijgevel bevindt zich het oorspronkelijke brede schoorsteenkanaal met daarvoor geplaatst een zwart marmeren schouw. Deze schouw is passend voor de bouwtijd maar waarschijnlijk in een secundaire gebruiksfase ingebracht ter vervanging van een ijzeren kachel. Op de vloer geglazuurde plavuizen (estriken) uit een secundaire bouwphase. In een binnenhoek van de woonkamer bevindt zich een kamerhoge aftimmering van staande houten delen met daarin drie houten paneeldeuren (1887). De linkerdeur geeft toegang tot een ondiepe bergkast (onder de voorm. zoldertrap), de middelste deur geeft toegang tot een trap naar een tussenverdieping (de voormalige slaapkamer achter de opkamer). De rechter deur geeft toegang tot een diepe bergkast.

De voormalige opkamer is een secundaire bouwphase voorzien van een moderne keuken en een wandbetegeling met zogeheten 'witjes'. In het verlengde van de opkamer bevindt zich een tweede tussenverdieping die ca. een halve meter hoger ligt dan de opkamer. De ruimten zijn van elkaar gescheiden door een binnenwand met daarin drie deuropeningen. De linker deuropening is voorzien van paneeldeur die via een doorgang met trapje toegang geeft tot de achterliggende ruimte. De middelste deuropening is voorzien van een dubbele paneeldeur die toegang geeft tot een brede kast. Vermoedelijk werd deze gebruikt als bedstede. De rechter paneeldeur geeft toegang tot een bergkast. In het voormalige slaapvetrek is in een secundaire bouwphase (XXd) een toiletruimte, trapsparring en trap ingebracht. Deze trap geeft toegang tot een deel van de zolderverdieping waar in een secundaire bouwphase (XXd/XXIa) een vijftal kamers zijn gerealiseerd. De oorspronkelijke indeling en interieurafwerking zijn niet meer zichtbaar.

Onder de voormalige opkamer en achterliggende slaapkamer bevindt zich een dubbele kelder met gemetselde troggewelfjes. Op de vloer van beiden gesmoorde plavuizen. De voorkelder ligt iets minder diep dan de achterliggende voormalige melkkelder. Tussen de voorkelder en melkkelder een paneeldeur uit de bouwtijd. In de melkkelder gemetselde pekelpakken die dateren uit een secundaire bouwphase.

Afb. Woonkamer in voorhuis, kijkend naar de voorgevel.

Afb. Woonkamer in het voorhuis kijkend naar de werkkeuken.

Afb. Woonkamer in het voorhuis kijkend naar de voormalige opkamer.

Afb. Keukenblok in voormalige opkamer.

Afb. Woonkamer in voorhuis kijkend naar de zijgevel.

Afb. Afscheiding tussen opkamer en het achterliggende slaapvertrek. De kast met dubbel deuren is waarschijnlijk een voormalige bedstede.

Afb. links Voormalig slaapvertrek achter opkamer in het voorhuis.

Afb. rechts Voormalig slaapvertrek in het voorhuis. De linkerdeur geeft toegang tot de opkamer, de deur in het midden geeft toegang tot een trap (1887) naar de lager gelegen woonkamer. Rechts een tolotruimte en trap uit een secundaire bouwphase (XXd/XXIa).

Afb. Trap en opgang (1887) tussen de woonkamer en het voormalige slaapvertrek op de tussenverdieping in het voorhuis.

Afb. Nieuwe trapsparing en trap (XXd/XXIa) tussen het voormalige slaapvertrek in het voorhuis en de zolderverdieping. De oorspronkelijke opgang naar de zolder was via een laddertrap vanuit de werkkeuken.

Afb. Melkkelder in het voorhuis.

Afb. Voorkelder in het voorhuis. Deze werd vermoedelijk gebruikt als wringkamer voor de kaasbereiding.

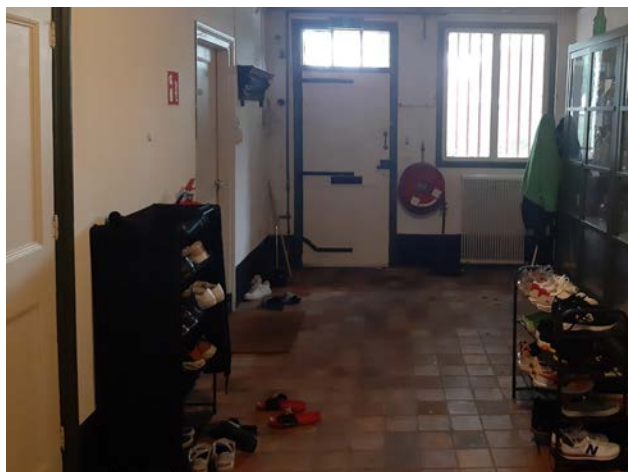

Afb. Werkkeuken in voorhuis kijkend richting het zomerhuis. Rechtsvoor op de foto de deur naar de woonkamer, in het midden rechts de deur naar voormalige opgang naar de zolderverdieping boven het voorhuis. Daarachter de kelderdeur. In het midden van de foto de boven-en onderdeur naar de werkkeuken in het zomerhuis. Links op de foto is nog de dubbele deur zichtbaar ter plaatse van de voergang met daarachter de pomp.

Achterhuis boerderij

Afgescheiden van het stalgedeelte bevindt zich een werkkeuken met een gemetselde waterbak en pomp. Op de vloer geglazuurde plavuizen (estriken) uit een secundaire bouwphase. Een doorgang ter plaatse van de zijgevel van de boerderij wordt afgesloten met een opgeklampte boven- en onderdeur uit de bouwtijd. Deze geeft via een korte tussengang toegang tot de werkkeuken in het zomerhuis. In de gemetselde brandmuur tussen het voorhuis en de werkkeuken (in het achterhuis) bevindt zich in het midden van de wand een opgeklampte deur die toegang geeft tot een houten laddertrap naar de zolder boven het voorhuis. Het bovenliggende trapgat is in een latere bouwphase echter dichtgezet. Rechts daarvan een paneeldeur (1887) die toegang geeft tot de woonkamer. Geheel links een deurkozijn uit de bouwtijd die naar de dubbele kelder leidt. De oorspronkelijke opgeklampte deur op gehangen is 'in museale opstelling' op de tegenoverliggende wand geplaatst. In de scheidingswand met het stalgedeelte zijn, ter hoogte van de voergang en kruigangen langs de zijgevels, de oorspronkelijke loopdeuren op gehangen nog aanwezig.

In het driebeukige stalgedeelte is over de stalvloer een houten plankenvloer gelegd (XXd), vermoedelijk is de oorspronkelijke bestrating eronder nog (deels) aanwezig. De zoldering is aan het zicht onttrokken door een gipsbeplating tussen de balken en op de zolderverdieping door een vaste vloerbedekking. In de rechterbeuk is in een secundaire bouwphase (XXd) een trapsparing en trap ingebracht. Op de zolderverdieping is de kapconstructie afgedekt met een moderne beplating.

Afb. Werkkeuken in voorhuis kijkend naar de zijdeur in de linker zijgevel van de boerderij.

Afb. laddertrap naar de zolder boven het voorhuis.

Afb. Dubbele opgeklampte deuren op gehangen ter plaaste van de voergang in het stalgedeelte.

Afb. Opgeklampte deuren op gehangen ter plaaste van de kruigang in het stalgedeelte. Duidelijk zichtbaar is de verhoogde plankenvloer uit een secundaire bouwphase.

Afb. Pomp met waterbak in de werkkeuken in de boerderij.

Afb. Houtconstructie in stalgedeelte.

Afb. Voormalig stalgedeelte in achterhuis. De oorspronkelijke houtconstructie is nog aanwezig. De houten trap, plankenvloer en 'schoonloop' met estriken zijn in een secundaire bouwphase (XXd) ingebracht. De zoldering is niet zichtbaar door een recente gipsbeplating. Het is niet ondenkbaar dat deze is vernieuwd (na de brand in 2018 of nog eerder bij de verbouwing tot woon-/ antiekboerderij).

Afb. Zolderverdieping boven het voormalig stalgedeelte in achterhuis. De oorspronkelijke kappanten en gordingen zijn grotendeels nog aanwezig. De sporen en het dakbeschot zijn niet zichtbaar door een aftimmering met houtvezelplaten. Na een schoorsteenbrand in 2018 is de rietbedekking boven het stalgedeelte vernieuwd. Sporen van de brand en herstellingen zijn nog zichtbaar op de spanten in het laatste travee aan de achtergevel. Waarschijnlijk is ook (een deel van) de sporen en het dakbeschot vernieuwd.

Afb. Zolderverdieping boven het voorhuis kijkend richting het achterhuis. De doorgang midden op de foto bevindt zich in de brandmuur tussen het voor- en achterhuis.

Afb. Zolderverdieping boven het voorhuis kijkend richting de voorgevel.

Zomerhuis

In het voorste gedeelte van het zomerhuis bevindt zich aan de voorgevel een apart zomervertrek. In een binnenhoek daarvan een betegelde schouw (XXb¹). Rondom het zomervertrek een L-vormige werkkeuken met nog grotendeels de oorspronkelijke klinkerbestrating. Tegen de wand van het zomervertrek een keukenblok (XXb) met terrazzo werkblad op een terrazzovloer (XXb). Deze werkkeuken is via een doorgang met de werkkeuken in het achterhuis verbonden. Een dubbele opgeklampte deur op gehengen geeft toegang tot het boenhoek. In de hoek daarvan een gemetselde waterput uit de bouwtijd.

Een enkele opgeklampte deur geeft toegang tot het achter de werkkeuken gelegen stalgedeelte. Een wandsparring (XXd) in de scheidingswand tussen het stalgedeelte en de voormalige wagenschuur leidt naar een trap (XXd) die toegang geeft tot de zolderverdieping van het zomerhuis. De aanwezige klinkerbestrating (met her en der vlakken met houten bielzen en marmeren tegels) in het stalgedeelte en de voormalige wagenschuur heeft geen duidelijk herleidbare structuur op basis waarvan een verdere indeling of functioneel gebruik is af te lezen.

Afb. Tussenlid tussen werkkeuken in het achterhuis van de boerderij en de werkkeuken in het zomerhuis. Door de deuropening in het midden van de achterste gevel is het boenhok zichtbaar.

Afb. Werkkeuken in het zomerhuis. Rechts op de foto de paneeldeur die toegang geeft tot het zomervertrek. Links daarvan een keukenblokje uit de jaren 30 van de twintigste eeuw.

1 In een zomerhuis werd van origine niet gestookt.

Afb. Werkkeuken in het zomerhuis. Links op de foto de opgeklampte deur die toegang geeft het stalgedeelte.

Afb. Boenhok in het zomerhuis.

Afb. Waterput in het boenhok.

Afb. Natuursteen grondplaat voor karnton in werkkeuken

Afb. Stalgedeelte in het zomerhuis. Duidelijk zichtbaar is de wandsparring (XXd) die leidt naar de voormalige wagenschuur. Laag tegen deze wand bevinden zich prefab betonnen voedertroggen waar een 'hap' uit is genomen ten behoeve van de later aangebrachte wandsparring.

Afb. Voormalige wagenschuur. De trap en trapsparring dateren uit een secundaire bouwphase (XXd).

Afb. Zolderverdieping zomerhuis.

6. Waardestelling

6.1 Toelichting op waarderingsmethodiek

De waardering wordt gedaan aan de hand van de Richtlijnen Bouwhistorisch Onderzoek 2009 en is zo objectief en onafhankelijk mogelijk en uitsluitend gebaseerd op de gegevens die in deze rapportage zijn gepresenteerd. Omdat er binnen de opdracht beperkt historisch (archief) onderzoek is uitgevoerd en er alleen non-destructief visueel veldwerk is verricht, heeft de hier vermelde waardering een voorlopig karakter.

In de richtlijnen wordt onderscheid gemaakt tussen een externe en een interne waardestelling. De externe waardestelling gaat vooral in op de bredere maatschappelijke en cultuurhistorische context van een gebouw. Daarbij wordt voor de toetsing van de waardering gebruik gemaakt van vijf deelwaarden: algemene historische waarde, ensemblewaarde en stedenbouwkundige waarde, architectonische waarde, bouwhistorische waarde en waarde vanuit de gebruiksgeschiedenis. In de interne waardenstelling worden de onderdelen van het gebouw relatief ten opzichte van elkaar gewaardeerd. Daarbij wordt getoetst op de mate van zeldzaamheid en gaafheid/ authenticiteit.

De richtlijnen onderscheiden vervolgens drie categorieën:

- Hoge monumentwaarde: cruciaal van belang voor de structuur en/of de betekenis van het object of gebied
- Positieve monumentwaarde: enigszins van belang voor de structuur en/of de betekenis van het object of gebied
- Indifferente monumentwaarde: van relatief weinig belang zijn voor de structuur en/of de betekenis van het object of gebied

Waardestellingsrepresentatietekeningen

In de 'waardestellingsrepresentatietekeningen' wordt met behulp van kleuren een visueel overzicht gegeven van de aanwezige monumentale waarden. Deze dienen gelezen te worden in samenhang met de tekst van de waardestelling. Beiden vullen elkaar aan en zijn niet los van elkaar te zien. Gebouwdelen met een hoge monumentale waarde worden aangegeven met blauw in de tekeningen, delen met een positieve monumentale waarde met groen en delen met een indifferente monumentale waarde met geel. Eventuele kleurnuances worden alleen gebruikt voor het verbeteren van de leesbaarheid van de tekeningen en vertegenwoordigen geen nuancering van de waardering.

6.2 Omschrijving / beschermde status

Het onderzoeksobject heeft sinds 21 april 2000 een beschermde status als Rijksmonument op basis van de redengevende omschrijving die is opgesteld door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Deze is in de bijlage opgenomen.

6.3 Waardering

Algemene (cultuur)historische waarde

De boerderij 'Hooghstede' is van algemene cultuurhistorische waarde als voorbeeld van een boerenerf uit het eind van de 19de eeuw met een voor Midden-Holland en meer specifiek de Rijnstreek karakteristieke langhuisboerderij met daarbij behorende zomerhuis, boenhok en hooiberg.

Ensemblewaarde en stedenbouwkundige waarde

De boerderij 'Hooghstede' heeft situationele waarde vanwege zijn ligging in het open polderlandschap, en aan een middeleeuwse ontginningsdijk van de Hoogmadesche polder. Daarnaast maakt de boerderij uit 1887 onderdeel uit van het bebouwingslint langs deze ontginningsas bestaande uit voornamelijk 19e-eeuwse boerderijen.

Van de oorspronkelijke erfinrichting is, behalve de aanwezigheid van een hooiberg achter de boerderij en de omringende sloten, weinig zichtbaar. Vanaf de tweede helft van de twintigste eeuw (als de boerderij geen agrarische functie meer heeft) zijn er diverse bijgebouwen neergezet rondom de boerderij en is de bestrating en begroeiing aangepast. Dit vermoedelijk ten kostte van de oorspronkelijke huisboomgaard, geriefbosjes, moes- en siertuin.

Architectuurhistorische waarde

Het woonhuis van de boerderij is samen met het zomerhuis van architectuurhistorische waarde als representatief voorbeeld van agrarische bouwkunst die aan het eind van de negentiende eeuw onder invloed van de stedelijke bouwkunst meer aandacht besteedde aan een symmetrische gevelindeling en de toepassing van decoratieve stijlelementen kenmerkend voor het Eclecticisme (gecombineerd met Neo-Renaissance en Chaletstijl).

De overige bijgebouwen op het erf, waaronder de vierroedige hooiberg, dateren uit de tweede helft van de twintigste eeuw of nog recenter en zijn dan ook van ondergeschikt belang.

Bouwhistorische waarde (waardestelling op specifieke gebouwdelen)

Zie eveneens de bijbehorende waardestellingsrepresentatietekeningen in de bijlage.

Hoofdvorm & hoofdstructuur

Hoge monument waarde (blauw)

- de hoofd- en kapvorm van de boerderij: een langgerekt enkellaags volume onder een rietgedekt, aan de achterzijde afgewolfd, zadeldak.
- de hoofd- en kapvorm van het zomerhuis: een langgerekt enkellaags volume onder een pannen gedekt zadeldak met aan de zijkant een kleine aanbouw (boenhok) onder een pannen gedekt lessenaarsdak.
- de hoofdstructuur van de boerderij met kenmerkende driedeling; een voorhuis met onderkelderde opkamers en een brandmuur als scheiding tussen voorhuis en achterhuis, een in het eerste travee van het achterhuis gelegen werkkeuken die middels een gemetselde wand van het achterliggende stalgedeelte is afgescheiden en het stalgedeelte zelf dat is ingericht volgens het voergangprincipe (een Hollandse stal).
- de hoofdstructuur van het zomerhuis met kenmerkende driedeling; een woongedeelte met werkkeuken, een een gemetselde wand daarvan afgescheiden stalgedeelte en aan de achtergevel een van de stalruimte afgescheiden wagenschuur.

Positieve monument waarde (groen)

- De voormalige zolderopgang met laddertrap en omtimmerde trapopgang in het voorhuis maken onderdeel uit van de oorspronkelijke opzet, maar dragen in mindere mate bij aan de hoofdstructuur van de boerderij.

Indifferente monument waarde (geel)

- de ruimtelijke indeling op de zolderverdieping van het voorhuis is in een secundaire bouwfase (XXd) tot stand gekomen en heeft geen relatie met de oorspronkelijke indeling;
- de toegevoegde trapopgang in de voormalige slaapkamer in het voorhuis van de boerderij en de toegevoegde trappen in achterhuis en in het zomerhuis dateren uit een secundaire bouwfase (XXd/XXIa) en verstoren de oorspronkelijke structuur;
- de ruimtelijke indeling op de zolderverdieping aan de voorzijde van het zomerhuis is in een secundaire bouwfase (XXd) tot stand gekomen en heeft geen relatie met de oorspronkelijke indeling;
- de onderverdeling van het stalgedeelte in het zomerhuis is door veranderend gebruik tot stand gekomen en draagt maar in beperkte mate bij aan de (afleesbaarheid van de) hoofdstructuur van het zomerhuis.

Exterieur

Hoge monument waarde (blauw)

- de oorspronkelijke gevelindeling en materialisering en detaillering van het exterieur van de boerderij, het zomerhuis en het boenhok, vanwege de hoge mate van gaafheid, architectonische kwaliteit en afleesbaarheid van het historisch gebruik van de boerderij;
- alle oorspronkelijke deur- en raamkozijnen uit de bouwtijd, inclusief oorspronkelijke vullingen (schuiframen, vaste ramen, luiken en deuren) en hang- en sluitwerk in: de voor-, zij- en achtergevels;

Positieve monument waarde (groen)

- Keperboogvensters in de voorgevel van de boerderij en zomerhuis die integraal vervangen zijn maar wel met behoud van het oorspronkelijke beeld.

Indifferente monument waarde (geel)

- de dakramen en ronde dakkapellen in de dakschilden van het voor- en achterhuis van de boerderij;
- de paneeldeur die als vulling in het oorspronkelijke deurkozijn in de voorgevel is gezet;
- alle in een secundaire bouwfase aangebrachte nieuwe gevelopeningen in de zijgevel van het zomerhuis (toiletraampje, stal deur en zijraam);
- alle vanaf het laatste kwart van de twintigste eeuw of recenter, nieuw ingezete beglazing en ramen in de oorspronkelijke vensterkozijnen uit de bouwtijd

Constructie

Voor zowel de boerderij als het zomerhuis kunnen de aanwezige gemetselde dragende wanden, grenen houten balklagen met houten vloerdelen en grenen houten spantconstructies als kenmerkend voor de bouwtijd (1887) en van het gangbare type worden beschouwd. Van zeldzaamheid is dan ook niet echt sprake.

Hoge monument waarde (blauw)

- In zijn geheel maakt de constructie van de boerderij onderdeel uit van de oorspronkelijke opzet en is vanwege zijn gaafheid van hoge monumentwaarde. Kanttekening daarbij is dat bij de renovatie na een brand in 2018 het achterste spant is gerepareerd en vermoedelijk het gehele dakbeschoot van het achterhuis is vernieuwd.
- De dubbele kelder maakt onderdeel uit van de oorspronkelijke opzet van de boerderij uit 1887 en is qua omvang en constructie nog in ongewijzigde vorm aanwezig. De oorspronkelijke plavuizenvloer uit de bouwtijd is grotendeels nog aanwezig. De gemetselde pekelpakken zijn later ingebracht en zijn van ondergeschikt belang. Als geheel heeft de kelder een hoge monumentwaarde.
- De balklaag van de verdieping van het zomerhuis maakt onderdeel uit van de oorspronkelijke opzet en is vanwege zijn gaafheid van hoge monumentwaarde.

Indifferente monument waarde (geel)

- De kapconstructie van het zomerhuis is in een secundaire bouwfase (XXd) grondig verbouwd. Daarbij zijn spanten verzaagd, gordingen vernieuwd en iets naar buiten gezet en het dakbeschot geheel vernieuwd. Daarmee is de gaafheid en authenticiteit van de kapconstructie minimaal.

Interieurafwerking en -elementen

Het merendeel van de zichtbare vloer, wand en plafondafwerkingen dateert uit een secundaire bouwfase (XXd/XXIa) en heeft een indifferente monumentwaarde. Met uitzondering van de gesmoorde plavuizen in de kelder, de grenen vloerdelen in de opkamers en de oorspronkelijke klinkerbestrating in de werkkeuken van het zomerhuis.

Hoge monument waarde (blauw)

- alle oorspronkelijke binnendeurkozijnen uit de bouwtijd, inclusief oorspronkelijke vullingen (opgeklampte deuren, paneeldeuren) en hang- en sluitwerk in de boerderij en het zomerhuis;
- het houten trapje naast de voordeur naar de opkamer;
- kastenwand met vermoedelijke bedstede in de opkamer;
- het brede schoorsteenkanaal in de zijgevel van het woongedeelte van de boerderij (de oorspronkelijke opstelplaats van de niet meer aanwezige ijzeren kachel);
- pomp met waterbak in de voormalige werkkeuken in de boerderij.

Positieve monument waarde (groen)

- de boenhoek met waterput;
- natuurstenen grondplaat voor opstelling van een karnton;
- keukenblok (XXb) met terrazzo vloer en werkblad (de oorspronkelijke opstelplaats van het niet meer aanwezige ijzeren fornuis) in de werkkeuken van het zomerhuis.

Indifferente monument waarde (geel)

- schuifluiken aan de binnenzijde die in een secundaire bouwfase (XXIa) zijn ingebracht;
- prefab betonnen voertroggen en natuurstenen voederbak uit een secundaire bouwfase (XXa-XXc), daarbij moet wel vermeld dat de natuurstenen voederbak als historisch object los van de huidige context/plaatsing een positieve monumentwaarde heeft;
- gemetselde pekelpakken in de melkkelder uit een secundaire bouwfase (XXm)
- in een secundaire bouwfase (XXA) ingebrachte betegelde schouw in het voormalige zomervertrek.

7. Conclusie & aanbevelingen

Van de negentiende-eeuwse bebouwing op het erf resteert alleen nog het hoofdgebouw met zomerhuis. De vierkante voormalige hooiberg achter de boerderij is in 1951 gebouwd op de plaats van de oorspronkelijke zesroedige hooiberg (deze is in eerste instantie op het erf 15 meter westelijk verplaatst en vervolgens ergens in de loop van de twintigste eeuw gesloopt). De locatie van de hooiberg direct achter het stalgedeelte van de boerderij is kenmerkend voor Rijnland en de streek rond Gouda. In Delfland staan de hooibergen doorgaans juist naast de boerderij (maar wel dichtbij het stalgedeelte). De plaatsing was echter ook afhankelijk van de diepte van het erf, de aanwezigheid van andere bebouwing en andere specifieke lokale omstandigheden. Dat is bijvoorbeeld het geval geweest bij de naast gelegen boerderij (Van Klaverweijdeweg 19) waar de oorspronkelijke hooiberg naast de boerderij stond¹. Rondom de boerderij staan her en der nog wat houten schuurtjes en glazen kassen die vanaf de jaren zestig van de twintigste eeuw zijn neergezet toen de boerderij niet meer als agrarisch bedrijf in gebruik was.

Van de oorspronkelijke indeling van het boerderij zoals deze in 1887 tot stand is gekomen is nog veel bewaard gebleven. Het functioneren van een zuivelboerderij (en de benodigde ruimten voor de bereiding van kaas en boter) aan het einde van de 19e eeuw is dan ook nog goed af te lezen. Dit ondanks de verbouwing naar woon-en antiekboerderij in het derde kwart van de twintigste eeuw en tussentijdse veranderingen ingegeven door de agrarische bedrijfsvoering in de jaren 30 en in de jaren 50 van de twintigste eeuw. Het zomerhuis is daarbij het meest verbouwd, met name de kapconstructie is niet meer authentiek. Een brand in 2018 heeft er toe geleid dat ook een deel van de kap van de boerderij is gerenoveerd.

Met uitzondering van de gesmoorde plavuizen in de kelder, de grenen vloerdelen in de opkamers en de oorspronkelijke klinkerbestrating in de werkkeuken van het zomerhuis dateert het merendeel van de zichtbare vloer, wand en plafondafwerkingen uit het laatste kwart van de twintigste eeuw of nog recenter. Er zijn tijdens het verkennende onderzoek dan ook geen bijzondere interieurafwerkingen aangetroffen.

Er wordt echter aangeraden om tijdens de verbouwing van het pand een contactpersoon van bureau erfgoed van de gemeente Kaag en Braassem mee te laten kijken, zodat eventueel nog tevoorschijn komende oorspronkelijke bouwmaterialen en -constructies of interieurafwerkingen kunnen worden geduid en zo nodig bewaard.

Bij het ontmantelen/ afpellen van de onderstaande elementen is in ieder geval alertheid geboden:

- De plankenvloer over de stalvloer in het achterhuis van de boerderij, want wellicht is de oorspronkelijke stalvloer met grup en voergoot nog aanwezig
- De vloerbedekking in het zomervertrek, want wellicht kan de onderliggende vloerafwerking (klinkerbestrating, terrazzovloer of houten vloerdelen) nog een nadere aanwijzing geven over het (historisch) gebruik van dit vertrek.

¹ Zie hiervoor de kadastrale kaart op pagina 9 van dit rapport.

Bij planvorming voor onderhoud en/of restauratie zouden de volgende aanbevelingen meegenomen dienen te worden ter overweging:

- Het herstellen van het entreeportaal met voordeur in de voorgevel van de boerderij;
- Het herstellen van de scheidingswand tussen de woonkamer en de opkamer, en het terugbrengen van het deurportaal ter plaatse van het houten trapje naar de opkamer rechts naast de voordeur;
- Behoud van de kenmerkende driedeling van de boerderij: voorhuis met melkkelder en opkamers, een werkkeuken en een stalgedeelte;
- Behoud van de kenmerkende driedeling van het zomerhuis: zomervertrek met werkkeuken, een stalgedeelte en aan de achtergevel een wagenschuur.

Vervolgonderzoek

Mocht dit gewenst zijn dan kan verkennend kleuronderzoek wellicht tot inspiratie dienen voor een historisch passend kleurenschema bij renovatie/restauratie. Verder is er geen aanleiding om specifiek vervolg onderzoek aan te bevelen.

8. Verantwoording

Archieven

- Bouwdossier Gemeente Kaag en Braasem (in beheer bij Erfgoed Leiden en Omgeving)

Websites

- Beeldbank van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
- Beeldbank Archief Amsterdam
- Beeldbank Noord Hollands Archief
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
- Kadaster Archiefviewer
- [www. AgriWiki.nl](http://www.AgriWiki.nl)

Literatuur

- G. Berends, *Historische houtconstructies in Nederland*. Arnhem 2021
- T. Pubben, *Boerderijen. Nederland Dichterbij*. Amsterdam 1996
- Rijksdienst voor het Culturele Erfgoed, *Een toekomst voor boerderijen*. Amersfoort 2012
- Stichting Historisch Boerdeij-onderzoek, *Boerderijen bekijken*. Amersfoort 1985
- M. Mollema, *De boerderij het behouden waard*. Hardinxveld-Giessendam 2013
- E. Koldewij e.a., *Boerenbedrijvigheid voortgang en behoud*. Zwolle 2003
- G. van Woudenberg, 'Zomerhuizen bij boerderijen in het Kromme-Rijngebied', *Tijdschrift van de Historische Kring 'tussen Rijn en Lek'* 47 (2013) 4, 1-12.
- Historische Vereniging Otto Cornelis van Hemessen, 'Boerderijen aan de Van Klaverweijdeweg', *Jacobs ladder* 21 (2001) 3, 6-9

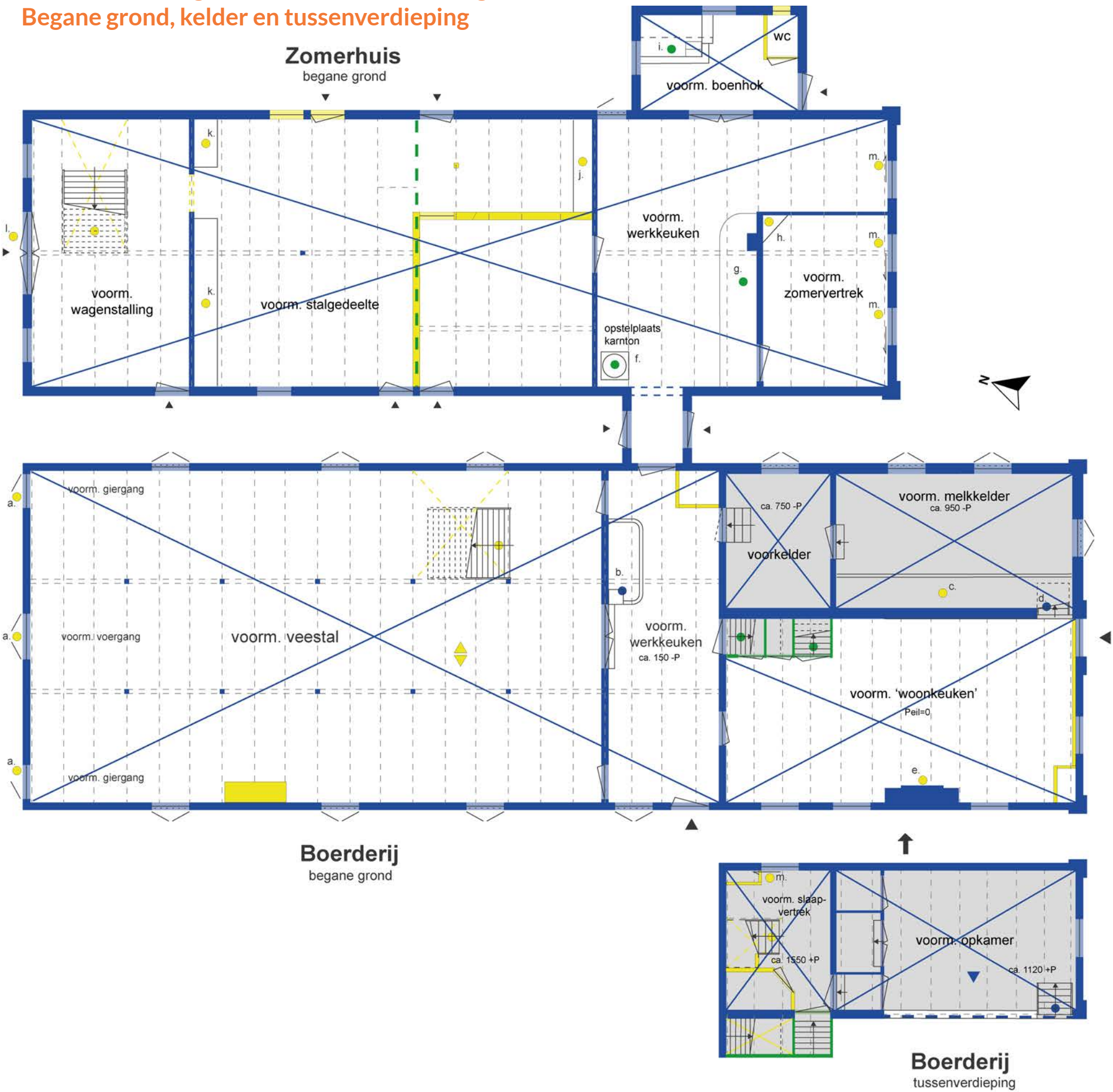
Bijlage Bouwfaseringstekeningen
Begane grond, kelder en tussenverdieping

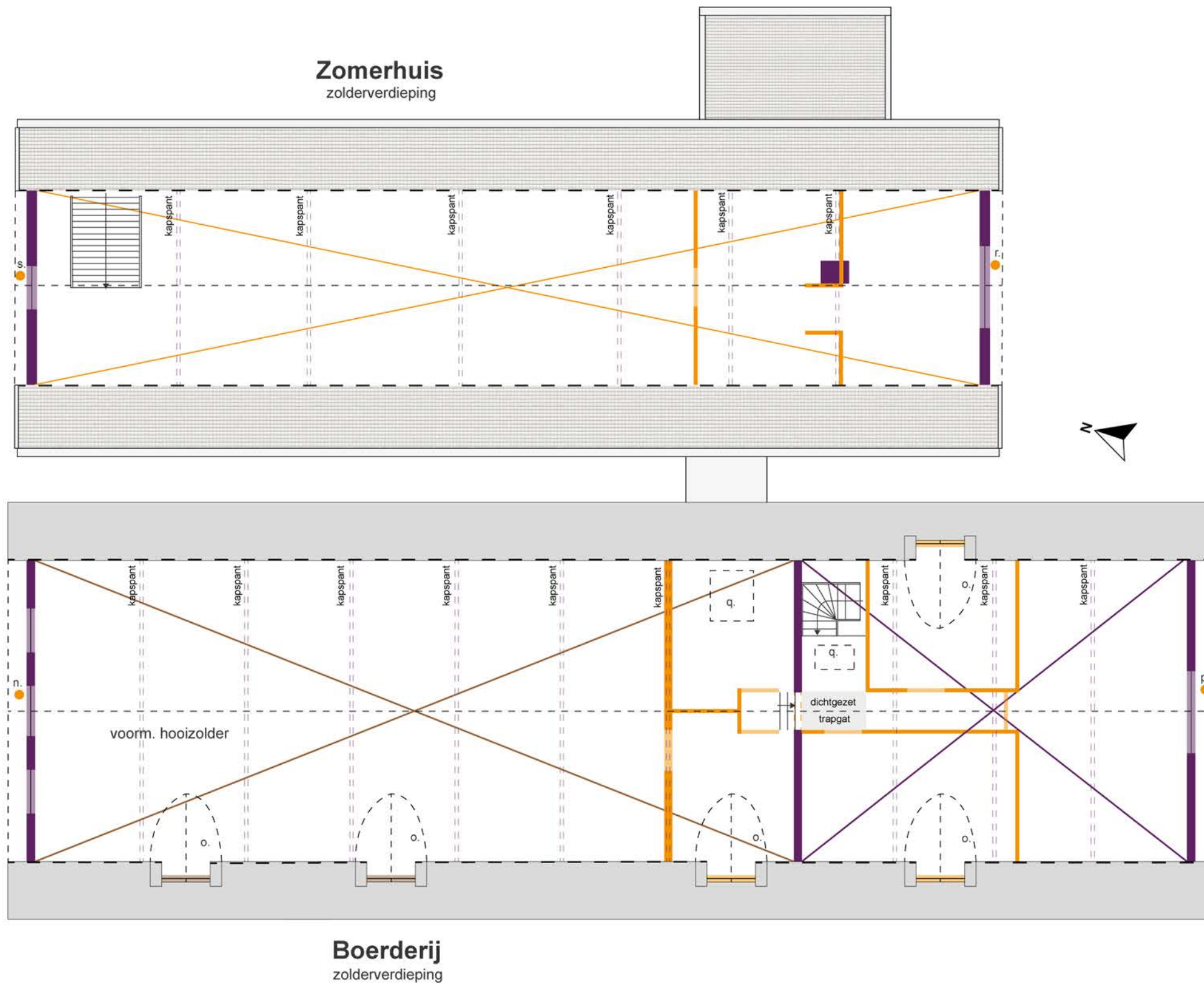
Van Klaverweijdeweg 21, Hoogmade
BOUW- EN GEBRUIKSFASERINGSTEKENINGEN

RENVOOI	
	balklagen/ kapconstructies
	draagconstructieve elementen
	plafondafwerking
	vloerafwerking
	structuurlijnen plattegrondindeling
	specifieke gebouw- / interieurelementen:
a.	gewijzigde kozijnvulling (XXd/XXIa)
b.	pomp met waterbak (1887)
c.	pekel- / koelbakken (XXA)
d.	trap(portaal) naar opkamer (1887)
e.	marmeren schouw (verm. ingebracht XXd/XXIa)
f.	natuursteen grondplaat tbv karnton
g.	keukenblok met granito werkblad en vloer (XXa) / verm. oorspr. locatie (water)fornuis en bakoven
h.	betegelde haard (XXA)
i.	gemetselde waterbak (1887)
j.	natuurstenen voerkrib
k.	(prefab)beton voerbakken
l.	gewijzigde kozijnvulling (XXd/XXIa)
m.	schuifluiken (>2000)
Bouw- en gebruiksfasen:	
	oprichting boerderijcomplex 1887
	aanpassingen tbv gebruik boerderij XXa - XXc
	verbouwing tot woonboerderij/ antiekboerderij XXd - XXIa
	renovatie na brand 2018

Waardestellingsrepresentatietekening
 Begane grond, kelder en tussenverdieping

Bijlage Bouwfaseringstekeningen Zolderverdieping

Van Klaverweijdeweg 21, Hoogmade
BOUW- EN GEBRUIKSFASERINGSTEKENINGEN

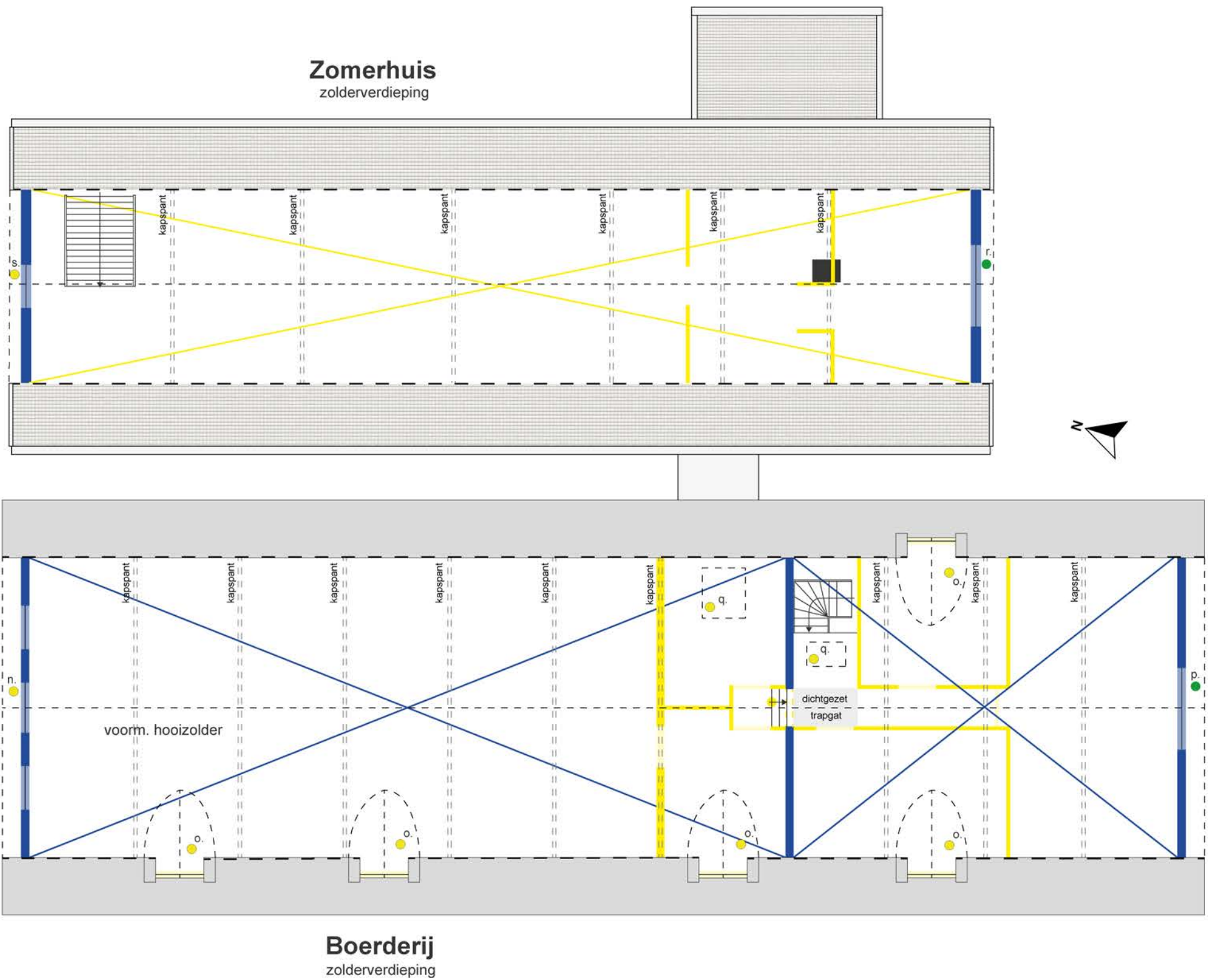
RENOVOOI

- balklagen/ kapconstructies
- draagconstructieve elementen
- plafondafwerking
- vloerafwerking
- structuurlijnen plattegrondindeling
- specifieke gebouw- / interieurelementen:
 - n. gewijzigde kozijnvulling (XXd/XXIa)
 - o. dakkapellen (XXd/XXIa)
 - p. gewijzigd kozijn (XXd/XXIa)
 - q. dakvenster (XXd/XXIa)
 - r. gewijzigd kozijn (XXd/XXIa)
 - s. gewijzigde kozijnvulling (XXd/XXIa)

Bouw- en gebruiksfasen:

- oprichting boerderijcomplex 1887
- aanpassingen tbv gebruik boerderij XXa - XXc
- verbouwing tot woonboerderij/ antiekboerderij XXd - XXIa
- renovatie na brand 2018

Waardestellingsrepresentatietekening
 Zolderverdieping

Van Klaverweijdegeweg 21, Hoogmade
 WAARDESTELLINGSREPRESENTATIEKENINGEN

RENVOOI

- balklagen/ kapconstructies
- draagconstructieve elementen
- plafondafwerking
- vloerafwerking
- structuurlijnen plattegrondindeling
- specifieke gebouw- / interieurelementen:
 - n. gewijzigde kozijnvulling (XXd/XXla)
 - o. dakkapellen (XXd/XXla)
 - p. gewijzigd kozijn (XXd/XXla)
 - q. dakvenster (XXd/XXla)
 - r. gewijzigd kozijn (XXd/XXla)
 - s. gewijzigde kozijnvulling (XXd/XXla)

Hoge monument waarde
 Positieve monument waarde
 Indifferente monument waarde

NB: deze tekening dient altijd samen met de geschreven waardestelling bekeken te worden!